

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 87 - no. 6 - juni 1985

Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND

Opgericht 1897

Redactie

Ir. J. Wesdorp
(hoofdredakteur, 05716-231)
mevr. J.M.A. Pos
Otto de Kat

Vaste medewerkers

Arjen Neve
Jan van de Veluwe
Ko Zoet

Ledenblad

Oplage 8200
Verschijnt 11 x per jaar,
in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers

f 2,50 incl. porto

Advertentie-tarieven

op aanvraag

REDACTIE, SECRETARIAAT en
LEDENADMINISTRATIE

VBBN, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon

VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422
Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Openingstijden

Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur
Winkel di. - vr. 9.00-18.00, za. 9.00-13.00 uur

Postgiro

VBBN (Vereniging) 84.68.01
Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie

ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84
Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897
Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.

VBBN: Verenigingsreg.no. V119736
Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk

Van Maastricht en Verhoeven B.V. Arnhem

Artikelen onder naam vallen buiten de redactionele verantwoordelijkheid.

Naam en adres van auteurs zijn bij de redactie bekend.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij voor de 5e van de maand, voorafgaande aan de maand van plaatsing, aan het BIJENHUIS, ook opgaven en betaling van advertenties en Speurbijtes.

jaargang 87 - nummer 6 - juni 1985

Redactioneel, <i>JW</i>	163
C. Pater Jzn., Ridder O.N., <i>JW</i>	164
Imkerij in Nederland, <i>J. v.d. V.</i>	165
Ziekte W. v. 't Land, <i>J.J. Speelziek</i>	166
Van imker tot imker, <i>Ko Zoet</i>	167
Gedragsexperimenten bijen, <i>D. Slagter</i>	169
Toekomst kweekcellen, <i>JW</i>	170
Bijen v. bestuivingsdoelen, <i>L.G.M. Hensels</i>	170
Mo Bee Hive over drempel, <i>JW</i>	172
Bijenmarkt Driebergen, foto's, <i>P. Lernoine</i>	174
Zwermbijenmarkt Veenendaal, <i>JW</i>	176
Zuidlaren neemt voortouw, <i>G. Frei</i>	177
Eenvoudig koninginnen telen, <i>A. de Smidt</i>	178
Sprokkelwaar: Kon. telen, <i>OdK</i>	178
Invoeren koninginnen, <i>dr. Velthuis</i>	179
Bij in filatelie: hommelt, <i>A. Smit</i>	181
Bij en plant in beeld:	
Hoe langer hoe liever, <i>A. Neve</i>	182
Oplossing beeldpuzzel meinummer	183
Glascontainers een gevaar?, <i>J.J.S.</i>	184
Hygiëne bijenhouden, <i>J. v.d. Steen</i>	184
Nascholing bijenteeltleraren CAD, Hilvarenbeek	185
Daer hedde de Guld, <i>JW</i>	186
De rechten v.d. imker AD1000, <i>L. Steverdink</i>	187
Klaagdicht, <i>J.H.J. Welberg</i>	187
Drachtplantentuin, <i>Jan en Ton</i>	188
Taak Landelijke Ziektebestrijdingscommissie	
Nieuws Landelijke Ziektebestr. Cie, <i>mvr. v. Heest</i>	188
Kort verslag HB vergadering	189
Tips Ambrosiushoeve juni	190
Imkersagenda	191

bij de VOORPLAAT

Als u het nog niet wist, op de voorpagina staat C. Pater Jzn., die, toen de foto genomen werd, zojuist benoemd was tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Wat u niet wist, en nu dus voor altijd wél weet, is dat eraanstaand zijn vrouw staat die het HEM mogelijk maakte, zó op de voorpagina van ons blad te komen. Een klein redactioneel huldeblijk. Zie ook hiernaast en p. 164 indien u er meer over wilt lezen.

VAN DE REDAKTIE VEEL AKTUEELS

Het algemene probleem hoe 32 fraaie witte pagina's te vullen met nuttige imkerinformatie en er dan een groene omslag om te doen, was onlangs uitvoerig aan de orde op een redactie-kommissie vergadering. Ik schrijf dit om te zeggen dat ons weliswaar de redactionele taak zeer lief is, maar dat er wel het nodige aan organisatie, planning en overleg aan vooraf gaat. Maar hoe goed dit ook gedaan wordt er moet ook altijd ruimte blijven om spontaan in te kunnen spelen op nieuwe situaties. Dat is trouwens aan alle journalistieke taken eigen. Omdat dit nummer er nogal door gekenmerkt wordt, doe ik ze u hieronder uit de doeken.

Op de voorpagina staat beeldbepalend een foto van een bestuurslid van de VBBN. De gebeurtenis waarbij de vice-voorzitter de versierselen bij zijn aan hem toekende onderscheiding werden uitgereikt staan uitvoerig op p. 164 vermeld. De redactie neemt bij deze graag de gelegenheid te baat de nieuwe Ridder in de Orde van Oranje Nassau uitdrukkelijk namens alle lezers te feliciteren. Heer Pater proficiat!

Voorts vindt u in dit Groentje een aantal aktuele tot zeer aktuele zaken.

Nederlandse honing

In de eerste plaats het opmerkelijke initiatief vanuit de Gronings-Drentse regio om een honingkeuring nieuwe stijl te organiseren. Wellicht een begin van een nog lange weg om nederlandse honing herkenbaar te maken. Een zaak die gedragen zou moeten worden door de gehele imkerij waarbij alle mogelijkheden om de lichtende kwaliteit van vers-geslingerde nederlandse honing oogst 1985 onder de publieke aandacht te brengen en uitgebuit zouden moeten worden.

Klimaatbeheersing

In de tweede plaats ligt aan het voor u liggende nummer een gedachte tengrondslag die in drie artikelen nader uitgewerkt worden. De gedachte is die van de menselijke noodzaak tot klimaatbeheersing. Ik zal zeggen wat ik bedoel. Door ons te kleden beheersen we een stuk klimaat in een gebied direct om onze huid. We wonen in huizen die de meeste elementen buitensluiten en altijd is er een eigen verwarmingsmogelijkheid in huis. Dezelfde klimaatbeheersing trachten we te realiseren voor onze gewassen met bijvoorbeeld tuinmuren of kassen. Onze dieren huisvesten we in stallen. Over al deze klimaatbeheersingen is vaak heel fundamenteel nagedacht. Maar toch kan het altijd weer anders. Nieuwe benaderingen

van klimaatbeheersing komen in dit Groentje ter sprake.

Zo vindt u een artikel dat gaat over kweekcellen, de kweek van gewassen in volkomen gesloten cellen zoals ontwikkeld door Schulte en Lestrade in Roermond. Het genoemde artikel is eigenlijk een inleiding op dat van de heer Hensels die schrijft over de bijen in die kweekcellen.

Tenslotte is er als vijfde en laatste een achtergrondschets van de nieuwe klimaatbeheersende bijenkast Mo Bee Hive. Deze werd ontwikkeld gedurende de laatste acht jaar in de rietvelden van de Weerribben, het prachtige gebied in N.W. Overijssel.

En verder

Maar er staat natuurlijk veel méér in het Groentje, blader maar verder. En het juli nummer zal voor een stuk gewijd zijn aan het grote imker-zwermen dat we gewoonlijk vakantie noemen: de bijenhouderij kan ook tijdens de vakantie nog wel wat aandacht krijgen. Voorbeelden daarvan dus in het volgende nummer.

(J.W.)

Een door velen bewonderde Toon Hermans heeft ook vondsten van versjes geschreven. De volgende moet beslist ook eens in ons Groentje hebben gestaan:

Bijen

De bijen zoemen rond hun woning

En werken aan een nijver plan

Zij zorgen voor de zoete honing

En wij maken er een potje van.

*uit: vierentwintig versjes voor jou
van Toon Hermans.*

C. PATER Jzn. RIDDER IN DE ORDE VAN ORANJE NASSAU

Een bijzondere familie

Van een bijzondere familie mag men verwachten dat het hoofd van het gezin ook een bijzonder man is. En natuurlijk hoort daar ook bij dat er van tijd tot tijd bijzondere dingen gebeuren. Op de 29e april, een prille lentemaandag, was dat voor de familie Pater allemaal wel het geval. Ongetwijfeld zijn er weinigen in de VBBN die de naam Pater Jzn. niet kennen, al was het alleen al omdat hij vice-voorzitter is. Zoekt men zijn telefoonnummer dan zegt het telefoonboek van Bunnik dat „Jzn” aan de Achterdijk woont, evenals die andere Pater er vlakbij en van beroep is: journalist, fruitteeler en imker.

Mag ik u voorstellen met me mee te gaan om te zien wat er op die dag vóór Koninginnedag voor bijzonders aan de hand is?

Het is half tien, het weer is redelijk tot een weinig vriendelijk. Op de achterplaats van het fruitbedrijf, annex administratiekantoor van het Bunniks en Houtens Nieuwsblad stromen ineens een flink aantal auto's samen. Het zijn onder anderen de burgemeester van Bunnik door de ambstketen het gemakkelijkst te herkennen, de secretaris van het College van B & W en een vrouwelijk wethouder. Duidelijk te herkennen ook een fotograaf. Verder de heren Krabbenborg en Duyvetter. Het voltallige Dagelijks Bestuur van de VBBN is aanwezig en nog wat min of meer onwennige mensen op een bijzonder missie.

Op een teken stappen ze naar binnen en ontmoeten daar de al aanwezige vrij uitgebreide familie Pater, variërend in leeftijd van een tweetal peuters tot, op de ereplaats, een zeer krasse negentigjarige mevrouw Pater, de moeder van de man waarom het vandaag gaat. De meeste van de aanwezige Pater-familieleden zweven qua leeftijd tussen die extremen van twee en negentig jaar in, zeg maar overwegend zo'n jaar of twintig, dertig. Centraal punt bij deze eerste kennismaking was de echtgenote van „Jzn”. Mevrouw Pater was de rechtstreeks mede-organisator van deze dag en raakte niet uitgepraat over de vele manmoedige pogingen om het geheim weg te houden. Naar later bleek was deze poging door de journalist Pater met veel begrip omgeven, maar ja, als je op het Gemeentehuis te horen krijgt dat Binnenlandse Zaken zijn lijst met lintjesregen-vermeldingen nog niet klaar zou hebben dan gaat het brein wel werken....

Terug naar de huiskamerkring. De heer Pater wordt gevraagd binnen te komen en de burgemeester kan beginnen. Het is interessant voor lezers van het Groentje de uitvoerige doopceel die de burgemeester (Steegmans was zijn naam) over onze vice-voorzitter hield aan te halen.

U kunt dan zelf oordelen dat we in het geval Pater eerder met een duizendpoot te maken hebben dan met het zo fel begeerde, en nooit gevonden, bestuurlijke schaap met vijf poten.

En tevens zult U inzien hoezeer de getoonde eer hem ook toekomt.

De opsomming

De burgemeester deed de volgende opsomming. De heer Pater is al vele jaren hoofdbestuur lid van het Utrechts Landbouw Genootschap en 18 jaar lid van het Dagelijks Bestuur van deze organisatie. Nog steeds is hij voorzitter van de afdeling Tuinbouw van dit Genootschap. Hij is 30 jaar hoofdbestuur lid van de Vereniging tot Bevordering van de Bijenteelt waarbij 15 jaar Dagelijks Bestuur lid, vier jaar waarnemend landelijk secretaris en de laatste jaren vice-voorzitter; bovendien voorzitter van tal van commissies van de VBBN. Hij is Bestuur lid van de afd. Bijenteelt van het Landbouwschap, Proefbijenstand Ambrosiushoeve en de Bedrijfsraad voor de Bijenhouderij. Hij is al 38 jaar voorzitter van de bijenteeltvereniging Bunnik Houten e.o.

De heer Pater is 30 jaar bestuur lid van de Stichtse fruittuin te Werkhoven, waarvan de laatste tijd secretaris. Hij is 26 jaar voorzitter van de fruitveiling Bunnik en al meer dan 20 jaar bestuur lid van de Kring Utrecht van de Nederlandse Fruitteelers Organisatie en voorzitter van de Stichtse Kleinfruitteelt Studiegroep. Hij is 18 jaar voorzitter van de Middenstandsvereniging Bunnik. Hij is vele jaren bestuur lid van het Vakorgaan voor de Groente en Sierenteelt in de provincie Utrecht en lid van de landelijke Commissie Houtig Klein Fruit van de Nederl. Fruitteelers Organisatie en het provinciaal Overlegorgaan Organisatie Agrarische Cursussen, bestuur lid van Agrarische Sociale Fondsen, lid van de Commissie Groenten en Fruit van het Landbouwschap Utrecht, bestuur lid van de Provinciale commissie Veilingen in Gelderland, Utrecht en Overijssel en de landelijke Adviesraad van het Centraal Bureau Tuinbouwvakonderwijzer Fruitteelt en Bijenteelt. Hij is al 21 jaar hoofdredacteur van het streekblad Bunniks Nieuws/Houtens Nieuws enz. De heer Pater was in zijn jonge jaren lange tijd vice-voorzitter en voorzitter van de Plattelands Jongeren Gemeenschap Utrecht. Voorzitter en secretaris van de plaatselijke afdeling Bunnik-Werkhoven en zat in de landelijke raad van de P.J.G. Nederland. Een lange reeks van jaren was hij correspondent van Trouw, Utrechts Nieuwsblad en Nieuw Utrechts Dagblad en het R.K. Dagblad Centrum. Onlangs werd hij voorzitter van de familie-organisatie Pater i.o. Tenslotte is hij 12 jaar bestuur lid van het Tuinbouwcentrum Onderwijs.

En toen kwam dat huldeblijk, de aankondiging van het toekennen van het Ridderschap in de Orde van Oranje Nassau, de foto laat het beter dan alle woorden zien. En het zou Pater niet zijn door na afloop van die plechtigheid niet onmiddellijk op te merken dat hij wel is waar vereerd en dankbaar was, maar dat toch een belangrijk aspect aan de opsomming ontbroken had, namelijk dat van zijn agrarische achtergrond waarmee het begonnen was en waar hij nog steeds bij betrokken was. En aan zijn nieuw verworven staat koppelde hij direct een verzoek aan het College van B & W te Bunnik om te onderzoeken of niet ook een ereteken zou moeten worden toegekend aan de vrouw achter de man die geëerd werd met een speciaal appèl aan de vrouwelijke wethouder daarvoor maar eens te willen zorgen. Ook moest de nieuwe Ridder van het hart dat de nederlandse samenleving meer oog zou dienen te hebben voor de bijzondere rol van de middenstand.

En met bovenstaand verslag zouden we kunnen volstaan.

Maar uiteraard had ook het Dagelijks Bestuur VBBN, bij monde van de voorzitter zijn inbreng. Het initiatief tot deze dag kwam tenslotte uit deze hoek. De heer Speelziek concludeerde dat „Pater bekend is als een man van weinig woorden. Zijn analyserende beschouwingen en duidelijke uitspraken zijn van zodanig gehalte dat de besluitvorming er door wordt bespoedigd. Een man van de klok, uitermate integer, iemand met wie men met veel genoegten samenwerkt.“

Laten we het laatste woord aan mevrouw Pater, die, terugziend op een leven vol met fruit, kranten en bijen plus de organisaties daaromheen, toegaf wel eens node, maar desondanks van ganser harte, haar echtgenoot te hebben zien werken aan „Wageningen“ waarnaar zijn hart hem dreef.

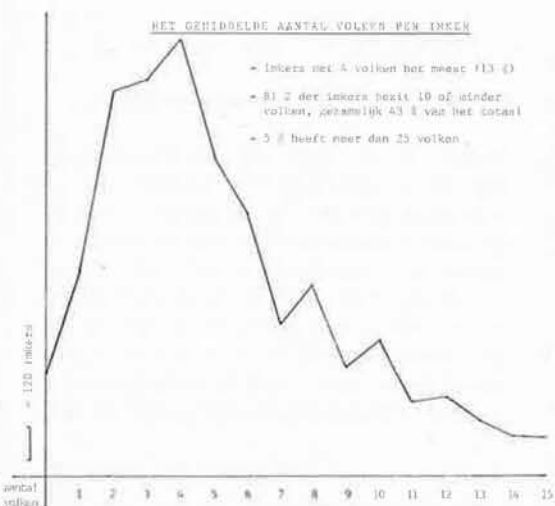
Inderdaad een bijzondere familie.

(JW).

DE IMKERIJ IN NEDERLAND

In het februari-nummer van het Groentje komt onze redacteur met de vraag „Hoe zit het met de imkerij in ons land?“. Willen we serieus op die vraag ingaan dan dienen we in eerste instantie te weten hoe of die imkerij in ons land in elkaar zit en hoe die in grote lijnen pleegt te functioneren. De redacteur prefereert dan ook nog korte reacties, zodat we noodgedwongen min of meer op telegramstijl zijn aangewezen. Het geluk was echter met mij want met behulp van een juist verkregen enquête over de Nederlandse imkerij werd het mogelijk om in een kort bestek een beeld te schetsen van de vaderlandse bijenteelt. Het cijfermateriaal van de grafieken is ontleend aan een door het CAD voor de Bijenteelt in 1983 gehouden landelijke enquête; deze grafieken geven een beeld van:

- een impressie van het aantal volken per imker

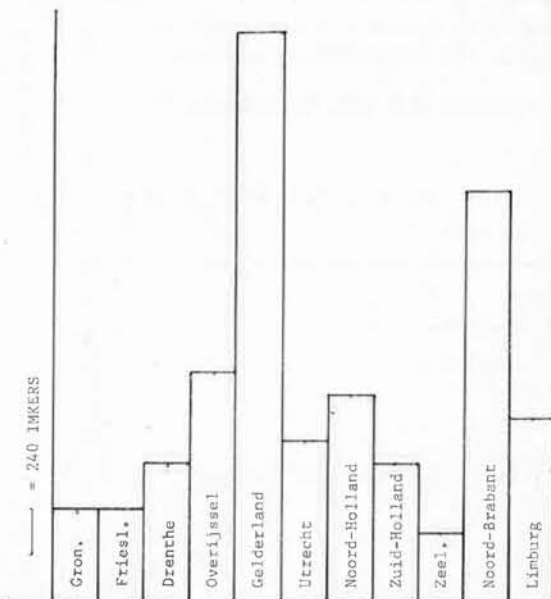
- de resp. imkersorganisaties met hun ledentallen

HOE (HOPELOOS) IS DE IMKERWERELD VERDEELD

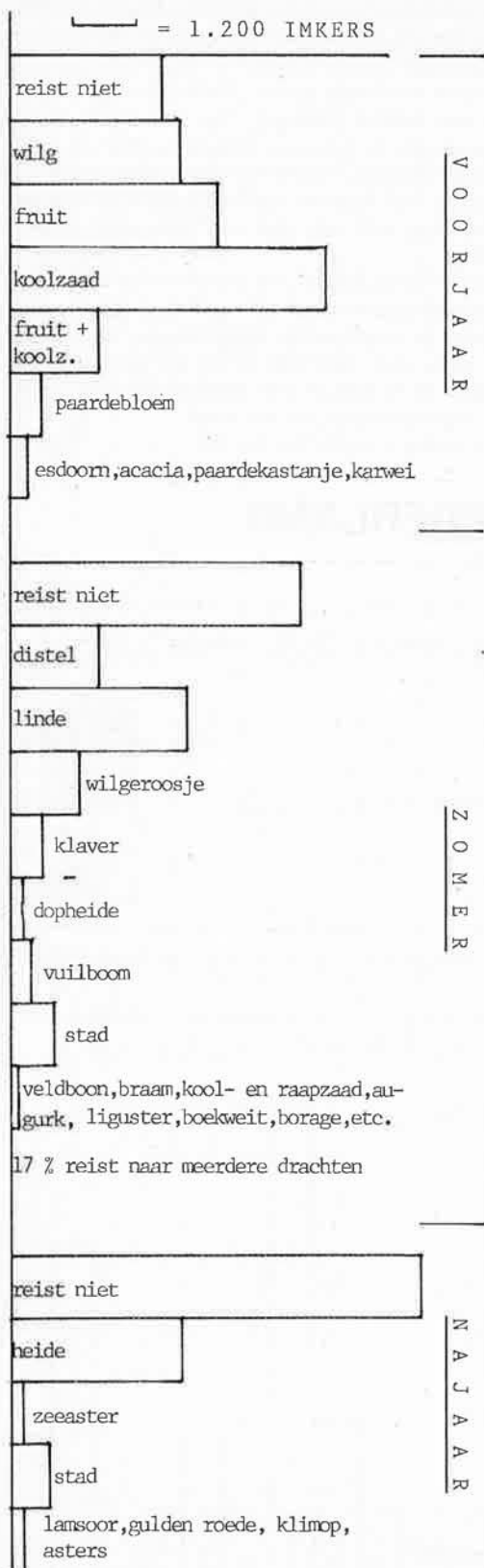
VBBN (8.000. leden)	NCB (1850 leden)	LITB (850 leden)	ABTB (500 leden)	ANI (800 leden)
LANDELIJKE ORGANISATIE	PROVINCIALE ORGANISATIES			

- de verdeling van de imkers over Nederland

WAAR WONEN ONZE CA. 12.000 IMKERS ?

- een beeld van het bezoek van imkers aan de belangrijkste drachtgebieden

Om het verder kort te houden vermeld ik voorts een timental saillante punten die ik in het rapport aantrof:

- Blijkens een steekproef is 70% der Nederlandse imkers georganiseerd.

- De Nederlandse imker bezit gemiddeld 8,5 bijenvolk; per provincie varieert dit tussen de 7 en 10 volken.

- De inwinteringssterkte der (hoofd)volken bedraagt:

4 tot 6 bezette ramen	17%
6 tot 10	50%
10 en meer	30%

- Gereed met invoeren 1 - 15 sept. 31%
15 - 30 sept. 40%

- De najaarsvereniging wordt toegepast door 17% van de geenquêteerden, de voorjaarsvereniging door 11%.

- Naar het fruit wordt gereisd met
5 - 7 ramen broed door 42% der imkers
7 - 9 32%
9 - 11 15%

- Naar het koolzaad wordt gereisd met
5 - 7 30%
7 - 9 31%
9 - 11 27%

- Weinig werken met de Aalster-methode.

- Bio- en Nektapoll e.d. worden gebruikt door 13% der imkers.

- Raatvernieuwing geschiedt elke 3 tot 4 jaar door 13% van de imkers.

(J. v.d. V.)

W. van 't Land door ziekte getroffen.

De heer W. van 't Land die vele jaren de regeling van de dracht op het koolzaad op zijn schouders nam werd jongstleden 14 mei tijdens zijn werkzaamheden met de bijen in de polder door een beroerte getroffen. Thans vertoeft hij in het ziekenhuis de Lichtenberg in Amersfoort op weg naar het gehoopte herstel. Mede namens zijn vele imkervrienden spreek ik de wens uit dat hij weer spoedig in zijn gezin in gezondheid zal mogen terugkeren.

J.J. Speelziek, alg. voorzitter.

VAN IMKER TOT IMKER

Ko Zoet

Moeten we blij zijn of mogen we verdrietig worden

U vindt het wellicht een vreemde aanhef voor de maandelijkse rubriek „van imker tot imker“, maar na hetgeen ik onder ogen kreeg in het tijdschrift *The American Bee Journal* van februari is bij mij een vaag gevoel van onrust achtergebleven. Op het eerste gezicht lijkt het een positief bericht. In Canada wordt sinds kort een door batterijen gevoed apparaatje in de handel gebracht, zo groot als een aansteker, dat een geluid kan voortbrengen waardoor de bijen alle agressie (lees steeklust) verliezen.

De eerste praktijkproeven zijn op drie volken uitgevoerd door de heer Tibor I Szabo, wetenschappelijk medewerker van een onderzoeksinstituut te Beaverlodge in Canada. Het onderzoek verliep als volgt. De bijen werden verontrust door een paar flinke tikken tegen de zijwand van de kast. Tegelijk werd een zwart leren bal een minuut lang voor de vliegopening heen en weer bewogen. De bijen „pikten“ het niet en „prikten“ de bal. Conclusie: agressief gedrag. Vervolgens werd het geluidapparaatje met de toepasselijke naam „Bee Calm“ ingeschakeld en een andere gelijke bal voor de vliegopening heen en weer bewogen. Nu volgde geen steekgedrag.

Hoewel de fabrikant „Environetics Sales Inc.“ de reclame voor het hulpmiddel groots aanpakt, ook de Duitse firma Dekur is bij het project betrokken, stelt de heer Szabo nadrukkelijk dat het onderzoek nog summier is geweest en het in 1985 zal worden voortgezet.

Stel dat het inderdaad werkt, dan kan het een enorme bijdrage leveren in de voedselvoorziening voor bewoners van de arme landen en dat is onbetwist een pluspunt.

Als nadeel zie ik dat Jan en Alleman bijen gaat houden om te proberen zonder een steekje pijn moeiteloos honing te winnen. Het gevolg zal zijn veel bijen op een klein oppervlak, volken die niet aan voldoende voedsel kunnen komen, toenemende ziekteverschijnselen vertonen enz. Dat waren een paar reacties heet van de naald die zonder verdere afweging aan het papier zijn toevertrouwd. Het komt misschien wat zwartgallig over, maar kan het anders. („Half april, regen en hagel, midden op de dag zes graden....“)

Wat ik niet vaak doe heb ik nu wel gedaan, volken met weinig gewicht heb ik in een paar keer extra voedsel gegeven. Liever een paar geactiveerde vliegbijen kwijt dan een heel volk verhongerd. Door het zachte najaarsweer tot eind december gevolgd

door strenge kou en een guur voorjaar tot nu toe zal er veel voedsel zijn verbruikt.

Genoeg hierover. Nu u dit onder ogen krijgt zijn we al weer twee maanden verder, is de zwermbehandeling achter de rug, al dan niet onder de knie geweest of over het hoofd gegroeid en wachten we vol spanning of de moertjes 1985 aan de leg zullen komen. Aan ons zal het niet liggen want we hebben er deze keer alles aan gedaan. Op tijd ruimte gegeven, moerloos gemaakt en doppen gebroken. Het zijn werkjes die met een beetje moeite snel worden afgewerkt. Moerloos maken, doppen breken. Terwijl de imker na de eerste handeling vergenoegd in de handen wrijft omdat al op de tweede raat het moertje werd gevonden heerst in het bijenvolk paniek!

Met grote snelheid verspreidt het bericht zich door de straten van bijenstad „MOERLOOS“ Met de minuut circuleert er minder actief feromoon of koninginnestof door het volk. Het teken voor alle bewoners dat „ZIJ“ er nog is. In hoog tempo worden van een aantal werkstercellen met larfjes de wanden weggeknagd en wat voorbestemd was werkbij te worden wordt door een hoogwaardiger voedsel als nog geschikt gemaakt tot koningin uit te groeien. Zodra een flink aantal cellen zijn aangezet keert de rust in het volk terug tot het moment dat de eerste volgroeide koningin haar cel verlaat en door te tuten haar aanwezigheid bekend maakt. Zo hebben we het geleerd en zo geven we het door.

Schijnbare rust

Maar heerst er wel rust in het bijenvolk zodra de doppen zijn gesloten en leiden de koninginnen in spé een eigen leventje tot het moment dat ze het celdeksel met de kaken opensnijden en zich tussen de bijen voegen? Het antwoord is nee. De koninginnen in ontwikkeling produceren namelijk een weinig koninginnestof hetgeen een remmende invloed lijkt te hebben op de aanmaak van meerdere koninginnecellen (1). Beschouw het als een signaalfunctie naar het volk.

Vanuit het volk gaan er echter af en toe ook signalen naar de nog niet geboren koninginnen, waarvan de juiste betekenis nog niet bekend is. Het signaal bestaat uit het betrillen van de koninginnecel waarbij de bij het achterlijf in snel tempo in trillende beweging op en neer beweegt. Deze trildans werd al veel eerder opgemerkt door Haydak (1945) en Milum (1955). Ze wordt ook op koninginnen en andere werkbijen uitgevoerd. De bij die de trildans uitvoert, of is het beter te spreken van de bij die zich afreageert, pakt met de voorpoten het te betrillen objekt vast. De trillingen

worden dus direkt overgebracht. Soms wordt echter de raat betrield direkt naast een andere bij en worden zwakkere trillingen via de raat overgebracht. Onder welke omstandigheden de trildans op koninginncellen wordt uitgevoerd is in 1975 door Fletcher aan de Universiteit van Natal onderzocht (2).

Het onderzoek

Er werden 7 moerloze volkjes gevormd bestaande uit ongeveer 3.500 bijen, broed in alle stadia van ontwikkeling met voldoende jonge larfjes voor het aanzetten van redcellen. Elk volkje werd gehuisvest in een twee-raams observatiekast waarvan de raten boven elkaar waren geplaatst voor een goede observatie. De bijen behoorden tot het ras *Apis Mellifera adonsonii*, de Afrikaanse bij van bezuiden de Sahara. In de moerloze volkjes werden koninginncellen (KC) aangezet met echter een duidelijk verschillend aantal nl. volkjes A,C,E,F respectievelijk 7,4,4, en 5 doppen. De volkjes B,D en G respectievelijk 8, 12 en 10 doppen.

De gebeurtenissen in volkjes A,C,E,F.

De koninginncellen werden NIET betrield en het verloop van de gebeurtenissen was in elk volkje gelijk. Er werden minder dan 10 doppen aangezet en ten minste twee van de verzegelde cellen werden door de werkbijen vernietigd vóórdat de koninginnen volgroeid waren. Slechts één koningin kwam uit de cel. Binnen een paar minuten werd ze actief en bezocht meermalen de resterende KC voordat ze tot de aanval overging. Eén van de doppen in volkje A was bijna 7 dagen verzegeld toen de vrije koningin tot de aanval overging. Bij de basis van de cel maakte ze een klein gaatje dat vervolgens zowel door de koningin als door de werkbijen zodanig werd vergroot dat de koningin haar achterlijf er kon insteken om de fatale steek toe te brengen. De andere cellen waren korter dan 7 dagen verzegeld toen ze werden aangevallen. Ook nu maakte de vrije koningin een gaatje op een willekeurige plek in de cel en ging toen weg. Met tussenpozen kwam ze terug en ging weer tot de aanval over. Toch werd het gaatje hoofdzakelijk door de werkbijen vergroot. De koningin in de cel was nog in het popstadium en de vrije koningin vertoonde GEEN steekgedrag.

Door geen van de maagdelijke koninginnen werd er getuut, noch werden ze betrield vóórdat de rivalen uit de weg waren geruimd. Een uitzondering vormt volkje C waar de koningin tweemaal werd betrield. Omdat alle rivalen werden gedood werd er uiteraard niet gezwermd.

Schematisch weergegeven vond het volgende plaats:

Volkje	aangezette K.cellen	niet verzegelde K.cellen	vernietigd na verzeg.	uitgelopen koninginnen
A	9	2	2	1
C	5	1	2	1
E	9	5	2	1
F	6	1	3	1

De gebeurtenissen in volkjes B,D en G

In deze volkjes werden 10 of meer doppen aangezet waarvan de meesten werden verzegeld. Slechts één dop werd door de bijen vernietigd nadat ze reeds was verzegeld.

ALLE OVERIGE DOPPEN WERDEN BETRIELD

In elk volkje kropen een aantal koninginnen uit de cel, maar de meesten werden door de bijen voor kortere of langere tijd gevangen gehouden.

Als voorbeeld volkje D

De twee oudste koninginnen kropen welhaast gelijktijdig uit de cel. De volgende koninginnen die volgroeid raakten werden door de werkbijen voor een toenemende tijdsduur gedwongen in hun cel te blijven. Voor de laatste koningin duurde deze gevangenschap zelfs bijna 96 uur oftewel 4 etmalen.

Hoe moeten we ons de trildans wat betreft intensiteit en duur voorstellen?

De eerste vier dagen na het verzegelen van de KC is de frekwentie van de trildans op de cel uitgevoerd te verwaarlozen. Vervolgens nam het aantal dansen per uur toe en bereikte een piek op dag 11 vóórdat de laatste koningin op dag 12 de cel verliet.

Laten we vervolgens een kijkje nemen in volkje D waar om

07.45 uur koningin 1 op dag 8 na het verzegelen haar cel verlaat.

08.01 uur slechts 16 minuten later verlaat koningin 2 haar cel.

In het volgende gevecht wordt koningin 2 gedood. Koningin 1 vertoont GEEN tuutgedrag terwijl er nog vele doppen aanwezig zijn.

09.44 uur koningin 4 verlaat de cel en zij tuut!

Het gedrag van koningin 1 is merkwaardig. In plaats van op zoek te gaan naar de pas uitgelopen koningin begeeft zij zich tussen een groepje rustige bijen in het onderste deel van de kast. Enige uren later vindt toch het tweegevecht plaats en wordt koningin 1 gedood.

De volgende dag blijft koningin 4 vrijwel voortdurend tuten met een tempo van 85 reeksen/uur (reeks is tuuttoon zonder pauze).

06.35

dag 10: tuutgedrag raakt in versnelling en groeit naar 96 reeksen/uur en neemt in de loop van de dag verder toe tot 120 reeksen/uur, blijft vervolgens enige uren constant om later toe te nemen tot 136 reeksen/uur.

09.50

dag 10: Koningin 5 kruipt uit de cel. Zij vertoont geen tuutgedrag maar trekt zich terug tussen bijen nabij de ingang van de kast.

08.30-09.00

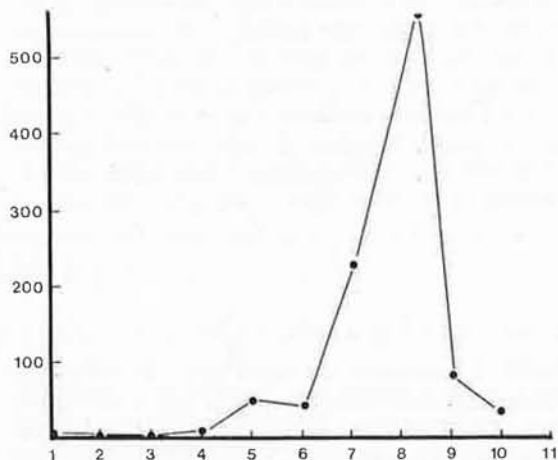
dag 11: Tuutfrekwentie koningin 4 bereikt hoogtepunt met 160 reeksen/uur.

10.17: volk zwermt.

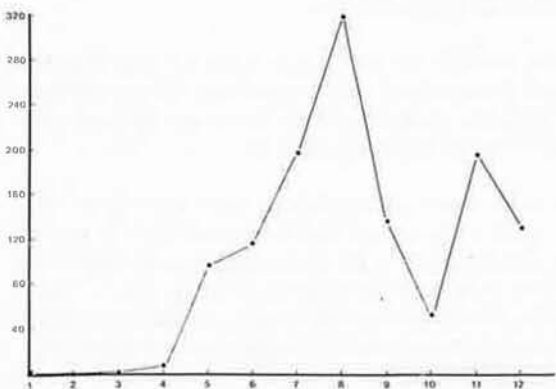
Tijdens de opwinding gedurende het zwermen verlaten koninginnen 3 en 6 hun cel en voegen zich bij de zwerm met koningin 4 en 5.

15.56: koningin 8 komt uit de cel, zij vertoont tuutgedrag gelijk koningin 4 had gedaan. Die dag lopen er geen koninginnen meer uit en het lijkt er op dat de bijen zich weer voorbereiden te gaan zwermen. De volgende ochtend om 7 uur (dag 12) tuut ze echter voor de laatste maal, waarna de andere koninginnen uitlopen en na een reeks gevechten koningin 10 overblijft.

In figuur 1 is schematisch weergegeven het aantal trildansen uitgevoerd per koningin/cel/uur op elke dag vanaf het verzegelen van de eerste cel tot het uit de cel komen van de laatste koningin op dag 12 van volkje D.

Figuur 2 laat ons zien hoeveel trildansen er werden uitgevoerd op cel 3 vanaf de dag van verzegelen tot en met dag 10.

Eerste eindconclusie

In vier volkjes werden de REDCELLEN NIET betrield. Na uitlopen van de eerste koningin werden de rivalen uit de weg geruimd. De vrije koningin vertoonde geen tuutgedrag. Vrije koningin werd betrield nadat de rivalen uit de weg waren geruimd. Er werd NIET gezwerm.

In drie volkjes werden de redcellen WEL BETRIELD. Na uitlopen eerste koningin werden de meeste andere rijpe koninginnen gevangen gehouden. Er WERD WEL gezwerm.

Het aantal uitgevoerde trildansen op alle cellen vertoonde een piek op het moment dat de eerste koningin rijp was (fig. 1). Het aantal trildansen vertoonde een scherpe teruggang als de vrije koningin begon te tuten maar steeg naar een nieuw hoogtepunt als deze koningin met de zwerm de kast verliet en er niet werd getuut.

De volgende keer zullen we zien welke strijd koninginnen in de cel moeten leveren om deze te verlaten, hoe de bijen hierop reageren en tevens dat ze ook een vrije koningin niet met rust laten.

Ko Zoet

- 1) R. Boch Ottawa research station Journal apicultural research Vol. 18 1979/1, Queen substance pheromone produced by immature queen honeybees.
- 2) D.J. Fletcher Bee research laboratory Pretoria J.A.R. vol. 17 1978/1 Vibration of queen cells by worker honeybees and its relation to the issue of swarms with virgin queens.

Gedragsexperimenten met bijen op middelbare school

Met bijen werken op school klinkt aantrekkelijk.

Helaas blijken vlot uit te voeren experimenten niet voor het opscheppen te liggen. Ik wilde tijdens de behandeling van het onderwerp gedrag aan het begin van cursus '85-'86 in 6 Atheneum (10 uur practicum) enkele leerlingen onderzoek aan bijen laten verrichten.

Wij beschikken daartoe over een drie-raams observatiekast. Als U ideeën heeft voor experimenten of als U ervaring heeft met dit soort onderzoek verneem ik dat graag.

Mogelijk is met de reacties een artikeltje te maken in een van de volgende Groentjes.

Reacties richten aan:
D. Slagter, Eendrachtstraat 6,
2013 RH Haarlem,
telefoon 023-326683.

Kweekcellen: teelt lagen tot 20 hoog

Onlangs heeft u op televisie (Brandpunt in de markt, maart) kunnen zien hoe de firma Schulten en Lestrade in het nieuws trad met een kweekcel en met de bijen die daarin vliegen. Dit verhaal gaat meer over de kweekcellen en filosofeert slechts over de toekomst

die ons boven het hoofd hangt en/of over de zegeningen van die toekomst.

De lezer vult na lezing in wat het beste bij hem of haar past: boven het hoofd of zegening. Wie het echt weet mag het ook de redactie zeggen.

Terzake. Bij de kweekcel gaat het om een totale benadering bij het kweken van gewassen, meer speciaal de tuinbouw- en siergewassen en de zaadteelt. Met totale benadering wordt bedoeld dat alle groeifactoren (temperatuur, licht, voeding) beheersbaar gemaakt zijn, waarbij voorwaarde is dat men precies weet wat, waar, en op welk moment, beheerst moet worden.

In de kweekcel is grond als leverancier van de nodige mineralen en van water niet langer nodig. Daarvoor gebruikt men steenwol en de minerale voedingszouten worden opgelost van tijd tot tijd aan de plantwortels aangeboden. Het energie-opslag proces dat fotosynthese heet, waarvoor normalerwijze de zon de nodige energie levert is in de kweekcellen ongewenst. De kweekcellen zijn namelijk zo goed mogelijk geïsoleerd en erbinnen wordt kunstlicht gebruikt. Het licht is afkomstig van een speciale T.L.-buis die zo nauwkeurig mogelijk zijn energie weet af te geven aan de groene kleurstofkorrels (chlorofyl) die de bladeren hun groene kleur geven. Desondanks is de benutting van de elektrische energie voor de opbouw

EEN NIEUWE FORM VAN HET GEBRUIK VAN BIJEN VOOR BESTUIVINGSDOELEINDEN

L.G.M. Hensels

Bij de teelt van aardbeien is het van belang, dat bij het totaal aan teeltmaatregelen, aan het onderdeel bestuiving de nodige zorg wordt besteed, omdat alleen na een goede bestuiving voldoende gave vruchten worden gevormd. Een gebrekkige bestuiving uit zich in de vorm van slecht ontwikkelde, of misvormde vruchten, en een lage productie. De aardbeien behoren tot een bloemklasse, waarbij bestuiving plaats vindt met behulp van insecten. Door de bewuste inzet van honingbijen in dit proces, vervullen deze hierbij een onmisbare rol.

Teeltontwikkeling:

In het verleden werden aardbeien voornamelijk in de volle grond geteeld. In de loop der jaren hebben velerlei ontwikkelingen in deze teelt plaatsgevonden. Dit geldt zowel voor de teelttechniek als voor het rassensortiment. Naast de teelt in de volle grond werden aardbeien onder platglas geteeld. Later werd dit gevolgd door teelt onder staand glas. De teelt onder staand glas kan weer worden onderver-

deeld in onverwarmd staand glas, en verwarmd staand glas. Met behulp van bijzondere teelttechnieken, o.a. het koelen van plantmateriaal en het gebruik van kunstlicht, kwam men tot een kunstmatige vervroeging van de zomer, in andere gevallen tot een kunstmatige verlating van de winterperiode, met andere woorden, naast de normale volle grondteelt kan men nu door oogstvervroegende, en oogstverlatende maatregelen een grote spreiding in tijd van de aardbeienoogst bereiken.

Wat hier echter bijhoort, is een grotere gespreide behoefte aan bestuivingsvolken. Het hoort bij elkaar; een langere oogstperiode wordt voorafgegaan door een langere betuivingsperiode.

Kunnen in de vollgrondsteelt naast honingbijen ook andere bestuivende insecten hun bijdrage in het bestuivingsproces leveren, bij geforceerde teelten is men uitsluitend aangewezen op honingbijen. Eveneens moet worden opgemerkt, dat bij het gebruik van geforceerd plantmateriaal, de kans op bestuivingsproblemen groter wordt.

VAN KWEEKCELLEN

van plantmateriaal niet meer dan 5% en wordt veel, (af te voeren), afvalwarmte geproduceerd.

De planten het te warmpjes krijgen. De opzet bij die kweekcellen is met die afvalwarmte zoveel mogelijk leuke dingen te doen, bv. kassen of huizen verwarmen, maar dat is vaak vlugger gezegd dan gedaan. De gebouwen waarin Schulte en Lestraden hun tuinbouwproducten telen zijn 60 meter breed en hoog en 10 meter diep. De eigenlijke cellen in zo'n gebouw zijn van metaal en met steenwol geïsoleerd. Men teelt in lagen tot wel twintig lagen hoog en de vorkheftruck krijgt er alle ruimte. Doel van de lagenteelt is de grond m² prijs te verveelvoudigen bv. bij 1.000 m² teelt in vijftien lagen is nog maar 67 m² nodig aan grondoppervlak.

Een van de vraagpunten is of een dergelijke teeltmethode over het gehele genomen economischer zou kunnen werken dan de aardgas-vretende glastuinbouw. Er zit natuurlijk heel wat aan vast, we zullen ons niet wagen aan voorspellingen, wel mag het kopje uit een tuinbouwblad illustratief werken voor wat sommigen denken. Dat kopje luidt: „tuinbouw uit stenen tijdperk door cellenteelt“. Wel wil ik wedden dat het zo'n vaart niet zal lopen alleen al omdat er nog heel veel ontwikkelingswerk voor de boeg staat. Maar dat er Jules Verne-achtige mogelijkheden zijn

lijkt onomstotelijk. Want stel ik zit in antartica ergens, het is toch te koud, in een mijn gang met kolen; of ik zit in een woestijn met een oliebron onder mijn sandalen of er loopt precies een fantastische waterval langs mijn deur. Steeds beschik ik over goedkope energie. Dan vlug een kweekcel besteld, een computer wellicht erbij en ik kan ter plekke gemakkelijk over goede sla, tomaten, bloemen en wie weet wat beschikken. Natuurlijk zonder dat bestrijdingsmiddelen ingezet hoeven te worden, daar pas ik wel voor op.

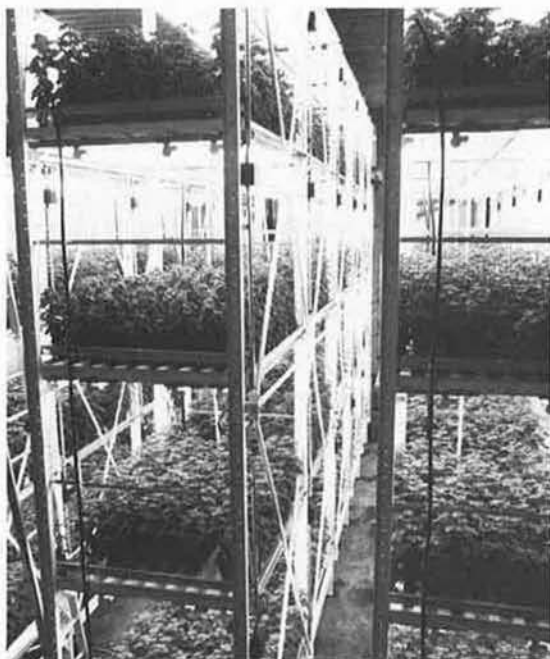
Hoe men het ook bekijkt de idee is een uitdaging. Men dient ook goed te beseffen dat alle gebondenheid aan seizoenen niet langer aanwezig is. Schamper of niet men spreekt nu al van „groentenfabriek“. Maar de verschillen met wat in de glastuinbouw gedaan wordt zijn ook weer niet zo verschrikkelijk groot. Zaadtelers, kwekers, veredelaars van grote land- en tuinbouwgewassen zijn altijd geïnteresseerd om meer dan één generatie in één groeiseizoen te kunnen telen en/of te kunnen toetsen op bruikbaarheid. Maar voor zaadteelt zijn vaak wél bijen nodig.

En daarover gaat het volgende verhaal. Want bijen willen bij het wisseelstroomkunstlicht van 50 keer per seconde aan/uit nauwelijks vliegen. Maar als dat tempo opgevoerd wordt wil het wél lukken.

C.A.D. v.d. Bijenteelt.
Proefbijenstand Ambrosiushoeve.

Een nieuw teeltsysteem in Klimaatkamers. Een wereldprimeur.

Een totaal andere teelttechniek wordt gevormd door het telen van gewassen in isolatiecellen, op het bedrijf van Schulte en Lestraden, te Melick-Herkenbosch (L). Op dit bedrijf worden tal van gewassen geteeld in afgesloten, elektrisch belichte klimaatkamers. Door een ingenieus systeem wordt elektrische energie toegevoegd en met een minimum aan verliezen optimaal benut. Een jaar geleden werd ook een aardbeienteelt volgens deze teeltmethode opgezet. Het plaatsen van bijen voor de bestuiving van dit gewas bleek echter niet mogelijk gezien de speciale eisen, waaraan zou moeten worden voldaan om bijen in kunstmatig verlichte ruimten te laten vliegen. Wel was het reeds eerder Dr. J. van Praagh, en Dr. H. Velthuis in Utrecht gelukt bijen te houden in kunstmatig verlichte klimaatkamers. De door Dr. H. Velthuis voorgestelde technische voorziening was echter op dat moment niet op korte termijn realiseerbaar. Men behielp zich met bestuiven door met kaasdoek over de planten te siepen en met ventilatoren te trachten de aardbeien te bestuiven.

Ook voor langstellige gewassen

Foto's: Schutte & Lestraden.
zie verder p. 172

Hoewel deze methodes soms worden aanbevolen, hebben ze niet tot een bevredigend resultaat geleid. Deze teleurstellende ervaring was aanleiding om de technische voorzieningen aan te passen toen in het najaar van 1984 een nieuwe teelt gestart werd. Bij het begin van de bloei werden bijen geplaatst. Hoewel het reeds eerder gelukt was bijen in klimaatkamers te laten vliegen, is het nu voor het eerst gelukt bijen zodanig op een gewas te doen vliegen, dat er een bewust bloemzoek, en goede vruchtzetting plaats vond. Door het bereiken van dit resultaat is vast komen te staan dat het mogelijk is om in klimaatkamers gewassen te telen, welke aangewezen zijn op insektenbestuiving. Dit opent mogelijkheden voor de veredelingszaaiteelt. Anderszins toont het bereikte resultaat aan, dat bijen de bestuiving óók in klimaatkamers goed kunnen verwezenlijken. Zo worden de ontwikkelingen in de tuinbouw door de bijenteelt op de voet gevolgd. Zelfs in extreme omstandigheden is het mogelijk om bijen voor de bestuiving in te zetten. Ter geruststelling aan de imkers: bij deze teelt is geen abnormale bijensterfte geconstateerd. Door het bereikte resultaat is de behoefte ontstaan te kunnen beschikken over jaarrond-bestuivingsvolken.

Overblijvende vragen.

Hoewel een en ander mogelijk vanzelfsprekend lijkt, resten nog vele vragen. Hiervoor is nader onderzoek nodig. Een bijenvolk vanuit volstrekte winterrust overplaatsen in een verwarmde ruimte is mogelijk. Het is in dergelijke gevallen niet zo vanzelfsprekend,

dat ze op een bloeiend gewas gaan vliegen. Hierbij zijn vaak kunstgrepen nodig om bijen tot vliegen en bloembezoek te krijgen. Een en ander hangt samen met bv. het al of niet aanwezig zijn van broed. Een bijkomende vraag is: hoe kunnen we bijen zo lang mogelijk in het jaar laten doorbroeden, en wat is er nodig om ze zo vroeg mogelijk in het jaar aan het broeden te krijgen? Dat alles op een wijze die voor elke imker uitvoerbaar is. Hierin vervult de Stichting Proefbijenstand Ambrosiushoeve een belangrijke rol. Vragen uit de praktijk, zowel van Land- en Tuinbouw, en bijenteelt in relatie met elkaar worden opgenomen en getoetst, en dit draagt bij tot elkaars voordeel.

Summary: Honeybees have always played an important rôle in the production of strawberries. New varieties of strawberries and new cultivation techniques in glasshouses have contributed to an extended period of availability of the fresh fruit. A recent development concerns the growing of fruiting-plants in fully climate-controlled rooms and the successful use of honeybees in such rooms for pollination-purposes. This technique, developed by the firm of Schulte and Lestraden in Milick Herkenbosch, province of Limburg, the Netherlands in collaboration with the National Bee Experiment Station in Hilvarenbeek, opens possibilities for seedproduction of crops e.g. for crop-breeding purposes on a continuous basis. The technique of adapting honeybee-colonies for year-round use in such rooms is to be elaborated.

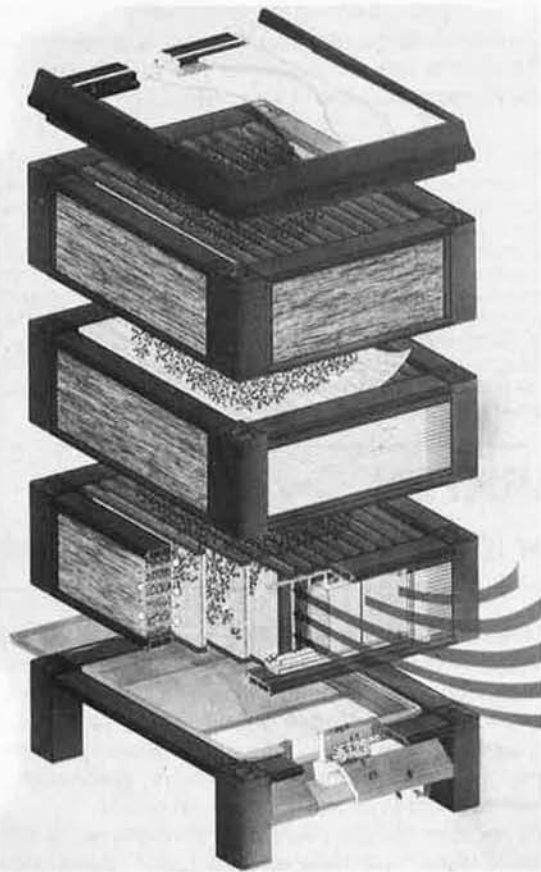
MO BEE HIVE OVER DE DREMPEL

De nederlandse imkerij mag zich gelukkig prijzen dat er ergens in de stilte van het natuurgebied de Weerribben in N.W.-Overijssel een imker woont die nog eens goed over bijen en de manier waarop ze gehouden worden heeft nagedacht. Onlangs hadden we een afspraak met hem en hier is mijn verhaal uit de eerste hand. De naam van die imker is van Muyden, hij is een openhartig prater, natuurfilosoof met een eigen kijk op de wereld, op de mens en hoe die mens met zijn wereld omspringt. Open gezicht, ringetjes in de oren, doener en vooral ontwikkelaar van nieuwe ideeën. Die nieuwe ideeën hebben soms te doen met planten maar in het geval van de Mo Bee Hive uiteraard met bijen. Voeg daaraan toe een compagnon, bedrijfskundig ingenieur, Reintsema en u heeft de kern van de jonge firma Product Innovation. Vóór u nu nieuwsgierig verder leest over de nieuwe kast, (de introductie van de kast zag u afgelopen maand in het Groentje geplakt) nodig ik u uit om nog eens aan de hand van de figuur met me na te gaan wat nu de kernpunten zijn.

Ik som ze in tamelijk willekeurige volgorde op:

(1) de kast is een schemerkast. Er komt een aardige hoeveelheid licht in de broedkamer. Steeds zijn twee van de vier wanden immers schemervensters. Toch is er bij de volken, die ik in de prototype kasten zag, geen sprake van dat de bijen die pijn-aan-het-hart-doende zoekertje naar de uitgang uitvoerden. Er is kennelijk genoeg verschil in lichtintensiteit tussen vliegspleet en kast. Mogelijk is het ook het leervermogen van bijen om op dat punt geen problemen te geven. Het voordeel is dat volken die ingezet worden voor bestuiving in kassen zich niet langer doodvliegen. Plus - naar men zegt - dat bijen eerder en langer in de schemering vliegen dan bijen in de donkere standaardkast.

(2a) de kast buffert de warmte bijzonder sterk. Er zijn in de tanks aanzienlijke watervoorraden aanwezig, zeg een tien liter. De, door de schemervensters, als een kas werkende Mo Bee Hive slaat de warmte langzaam op en geeft ze weer langzaam af. Dit effect wordt uiteraard nog versterkt door opslag van nectar en honing. De temperatuur van het water in de kast-tanks op het moment van inspectie van het

De nieuwe klimaatskast

prototype lag zeker bij de 30° C., de buitentemperatuur was zeker 10° C. lager.

(2b) het bufferend effect wordt ondersteund door het typisch lokale van de kast: het gebruik van rietpakketten in de overblijvende twee broedkamerwanden én in alle vier de honingkamerwanden. Het gebruik van riet voor de bouw is zo oud als de mens zich een huis bouwde. Riet, *Phragmites communis*, komt over de gehele wereld voor. Daken van riet zijn met name in de boerderijbouw voor veestallen ongeëvenaard. Er is namelijk geen sprake van de vorming van condens als koeien dicht opeen 's winters in de „warme” stal staan: elkaar warmend, net als de bijentros. Niets is zonder nadelen: riet-daken zijn duur en brandgevoelig (bliksem). Dat geldt niet voor bijenkasten. In de mate waarin de rietpanelen in de Mo Bee Hive zijn ingebouwd lijkt het hoogst functioneel en de combinatie met veel kunststof in de rest van de kast is van deze tijd.

(3) het dak is eveneens een verhaal apart. Het bestaat achtereenvolgens uit een glasheldere kunststof, voorzien van ventilatiekanalen, een isolatiepaneel en een condensorplaat in aanraking met de buitenlucht die hellend is aangebracht. Het geheel dient weer als schemervenster.

Het dak werkt als een natuurlijke afvoermogelijkheid voor warme, vochtige, opstijgende lucht uit de kast. Die warm-vochtige lucht kan bij lage buitentemperatuur op de bovenste kunststofplaat tot condensatie komen en de daarbij vrijkomende warmte (condensatie doet warmte vrijkomen) werkt teveel warmteverlies weer tegen. Wat mij betreft lijken dit de vier belangrijkste technische punten. Merkwaardig dat alle vier op klimaatbeheersing berusten, een aspect dat welhaast thematisch is voor de inhoud van dit Groentje. Toch zullen andere beoordelaars op andere punten wijzen. Er zijn talloze details die de kast de kwaliteit „nieuw” meegeven. Om wat te noemen: de pollenlade, de mogelijkheid de bijen in de kast van water en/of voer te voorzien.

Naar we thans uit de eerste hand vernamen is de kast nu nagenoeg gereed om zijn vuurdoop in de nederlandse imkerwereld te ondergaan. Ongetwijfeld zal er door velen heel hard naar gekeken worden ook al omdat er heel hard naar het prijskaartje gekeken wordt. Bovendien, de nederlandse imker, hoe kan het anders, gaat conservatief te werk. Toch zijn er veel spontane reacties van mensen die onmiddellijk de nieuwe mogelijkheden van de kast zien zitten.

Prototype van de Mo-Bee-Hive en een blik op de rug van de heer van Muyden

zie verder p. 174

Hoe dat ook uitwerkt, we moeten er ons van overtuigd houden, zoals van Muyden dat zelf ook deed, dat bij deze kasten prima koninginnen behoren. En, als u mij vraagt, en de imker is niet de slechtste, dan durf ik wel een voorzichtig optimistische gok op de toekomst van deze kast te doen. Er zitten veel uitermate doordachte kanten aan en, toch ook een pluspunt, hij is van vaderlandse bodem. Maar geef me een jaar met die Mo Bee Hive en ik zal u meer vertellen.

Tenslotte nog:

De makers van de kast durfden het niet alleen aan om veel nieuwe wegen te bewandelen ze hadden bovendien de financiële moed de kast op de markt te brengen; niet alleen hier maar ook in vele andere van

betekenis zijnde honingproducerende landen. Hulde voor dit ondernemerschap. De kast is binnenkort in het echt te zien in het Bijenhuis en zal zeker ook op de Veenendaalse markt aanwezig zijn.

(JW)

Summary: a new hive has been developed in this country (see figure) featuring a twilight-situation in the broodchamber, a high buffering-capacity for temperature due to built-in watertanks, simultaneously functioning as water and/or feed troughs. Thick panels of traditional reed (as used for thatched roofs), are assisting in this process. Structurally the hive is made up out of PVC-framing. Numerous other features and possibilities are claimed for this hive. Enquiries are est directed to Product Innovation, P.O. Box 8, 8330 AA Steenwijk or, (for redirection) to the office of this Association VBBN.

BIJENMARKTEN

= goed voor imkerij = goed voor imkers = goed voor publiek

*Er werden nogal wat korven
aangevoerd*

*Geen wonder met zo'n meester-
korfvlechter J. Ophei uit Erp in de
buurt*

Hoewel in het meinummer al een kort verslag verscheen over de bijenmarkt in Driebergen laat de foto-reportage nog eens goed zien wat de vele kanten aan zo'n markt zijn. De foto's zijn van de hand van de heer Pierre Lemoine uit Rotterdam. Bijenmarkten zijn meer dan regionale publiekstrekkers. Veel hangt af van de initiatieven van marktcommissies.

Ze moeten het antwoord zien te vinden op de alle-mans vraag: „wat ga ik vandaag doen?“ die dan van-zelf moet leiden tot het „ik moet naar de bijenmarkt“.

De verdere bijenmarkten dit jaar vindt u altijd in de imker's agenda op de laatste pagina.

De honing en andere bijenproducten werden goed verkocht

Arrestraam en darrenraam-methodes konden besproken worden

Ook mevrouw Kroes was als altijd onmisbaar bij de voorlichting

Echte waskaarsen kon men er op allerlei wijze zien maken.

ZWERMBIENMARKT IN VEENENDAAL

Ter gelegenheid van de in de agenda aangekondigde bijenmarkt in Veenendaal konden we bijgaande historische plaatjes bemachtigen.

De „Veense” bijenmarkt is een zeer oude. Hoe oud zal wel moeilijk na te trekken zijn. Laten we de historische plaatjes eens wat nauwkeuriger bekijken. De eerste is een ansichtkaart afkomstig van de heer G.H. Varwijk uit Dedemsvaart. Het moet de oudste foto van de twee zijn. Dank zij de goede zorgen van onze drukker kunt u nog wel zien dat de korven rij aan rij staan en dat de fotograaf, die de zaak moest vastleggen, iedereen verzocht heeft doodstil te staan.

Bijenmarkt — J. v. Kessel, Nieuwe weg te Veenendaal.

Dat moest wel, want die fotograaf had weliswaar een vervaarlijk groot houten foto toestel maar de glas-

platen vereisten een goede slok licht wilde er een redelijk scherp beeld uitkomen. Zo te schatten zou het me niet verwonderen als er meer dan 1.000 korven op de foto aanwezig waren. Het is bekend dat er topjaren in Veenendaal waren met een aanvoer van meer dan 5.000 volken- of stokken zoals men toen zei. De markt was vooral bedoeld om de zwermen uit de Betuwe en Brabant in te zetten op de boekweit dat als stoppelgewas na de rogge kwam op de wat armere zandgronden. Of men dan later naar de heiging kan Jan van de Veluwe mogelijk eens uit de doeken doen.

Zou ik het vér mis hebben als ik het plaatje in leeftijd op rondom 1920 inschat?

De volgende foto is duidelijk jonger. Waarom? De fotograaf hoeft de mensen niet langer te verzoeken stil te staan, hij is in staat een „snapshot” te nemen. Ook gaan de mensen moderner gekleed. Wat denkt u van 1930? De foto is afkomstig van de heer van Rooyen die thans in de organiserende Veenendaalse marktcommissie zit. U ziet het: zelfde R.K. kerk, gesticht in 1852, zelfde (beuken?)boom links ervan maar de coniferen rechts lijken verdwenen. Goed zijn de „smachten” van gevlochten stro te zien achter de korven, die mee moeten helpen de korven de nodige beschutting te geven.

Wist u dat imkers altijd vroeg zijn? Ik bedoel de goede. De markt begon al met het handklap om vijf uur 's morgens. Als u het interesseert en er meer van wilt weten dan moet u het boekje van Jan van Veluwe getiteld „korfimker, eens een beroep, thans een hobby“ maar eens te pakken zien te krijgen. Hij wijdt een heel hoofdstuk aan de Veense markt.

Dat kan ook van de winter gebeuren. Maar als u deze zomer besluit naar de Veenendaalse markt te gaan, al of niet met de familie, weet dan dat u een historisch ontegenwoordig-oude markt betreedt. Hij wordt op dinsdag 16 juli als vanouds gehouden.

(JW)

ZUIDLAREN NEEMT VOORTOUW

Een opmerkelijk initiatief van de subvereniging Zuidlaren verdient een ieders aandacht. De eraan ten grondslag liggende gedachte is dat kwaliteit pas zijn geld opbrengt als het als zodanig herkenbaar is. Welnu, als nederlandse honing van de vakkundig werkende nederlandse imker een betere prijs moet hebben dan moet het als zodanig ook herkenbaar zijn. Tal van producten zijn op zo'n manier reeds herkenbaar gemaakt. Denk aan onze eigen zuivel, met name

kaas en boter. Denk aan de wijn met zijn gegarandeerde herkomst-aanduiding. Denk aan het wolmerk dat de wol in concurrentie met kunstvezels er weer helemaal bovenop geholpen heeft. En zo zijn er tal van „merken“ die automatisch een beeld van de kwaliteit bij de koper oproepen. Zoiets zou ook voor goed-verzorgde nederlandse honing moeten kunnen.

Lees hoe Zuidlaren het wil gaan doen.

In het kader van een door de subvereniging Zuidlaren e.o. te organiseren bijenmarkt annex voorlichtingsdag op 3 augustus 1985, wordt door de vereniging tevens een honingkeuring nieuwe stijl gepresenteerd. In verband met organisatorische en financiële kanten van deze zaak is genoemde honingkeuring voor 1985 regionaal opgezet, waarbij deelname helaas slechts openstaat voor Drentse en Groninger imkers.

De opzet van de honingkeuring gericht op de voorjaarshoning van 1985, is in fasen opgebouwd als onderstaand omschreven.

Begin juni wordt door de deelnemers één pot honing ter keuring aangeboden met opgave van het aantal geslingerde potten. De honing wordt gekeurd op kwaliteit, waarbij het in eerste instantie niet gaat om het aanwijzen van prijswinnaars maar om het verkrijgen van een sluitzegel met **garantiemerk** voor het aantal geslingerde potten. Bij deze eertse keuring wordt gelet op houdbaarheid, afwijkende geur of smaak, vreemde bestanddelen of vuil. Tevens moet de minimum hoeveelheid van 450 gram aanwezig zijn in een pot met een nette verpakking.

Bij deze eerste keuring dus geen „muggenzifterij“, doch een reële kwaliteitsbeoordeling, waaraan in principe elke imker kan voldoen!

Bij goedkeuring worden de sluitzegels beschikbaar gesteld. De sluitzegels zijn genummerd en worden per imker geboekt.

Dezelfde potten honing, die voor de sluitzegels zijn goedgekeurd, zullen vervolgens op de te houden bijenmarkt op 3 augustus opnieuw worden beoordeeld, waarbij de beste inzendingen zullen worden geselecteerd en met een prijs worden beloond.

U ziet uit het bovenstaande dat het een enorme stimulans moet zijn voor imkers, die nog nooit aan een honingkeuring hebben meegedaan, om nu juist wel mee te doen. Vooral ook om de werkelijk goede kwaliteit van de Nederlandse bijenhoning beter bij de consument onder de aandacht te brengen. Het directe voordeel voor de imker schuilt hierin, dat nadat zijn gekeurde honing is voorzien van een sluitzegel, de imker een betere prijs voor zijn honing kan vragen.

Zuidlaren bereidt zich voor op een grote deelname. Indien deze opzet slaagt zal een volgend jaar hiermee op grotere schaal worden voortgegaan.

Subvereniging Zuidlaren e.o.
Secr. G. Freije,
Oude Zeegserweg 11,
9477 PT Westlaren,
telefoon 05905-2584

EENVOUDIG KONINGINNEN TELEN

A. de Smidt

Wij kunnen ons voorstellen dat sommige imkers de schrik een beetje om het hart slaat wanneer zij een paar koninginnen willen telen en dan lezen, dat daarbij starters met opbouw en broedstoven en wat niet-al nodig zijn. Met eenvoudig bedoelen we in dit geval dan ook meer de materiele kant van de teelt, al zullen we altijd enige bevruchtungskastjes en kooitjes en dergelijke nodig hebben.

De teelt via „gewone” redcellen willen we buiten de beschouwing laten om de bekende redenen: leeftijd van de larven is onbekend en de moerdoppen zijn moeilijk onbeschadigd van het raam te verwijderen. Wat dan wel in aanmerking komt zijn de methoden met de boogsnede, (zie ook april-Groentje p.122, 123) de horizontale raat methode en het omlarven. In alle gevallen gaan we ervan uit dat de imker tevoren een of meerdere redenen heeft om van een bepaald volk (koningin) verder te willen telen. Dit volk noemen we nu het teeltvolk. Voor de uitbouw en verzorging hebben we een moerloos volk nodig. En op het eind worden gesloten moerdoppen op de 10e dag, ófwel in arrestkooitjes gedaan, ófwel direkt in bevruchtungskastjes gehangen. In het laatste geval is het raadzaam op of vlakbij de moerdop een likje honing aan te brengen, waar de bijen op af komen, en zo de dop op temperatuur houden.

De boogsnede.

Hierbij nemen we een raam eitjes en jong broed. Met een scherp mesje snijden we met een boog het onderste deel van de raat weg. Daarbij volgen we zo goed mogelijk de grens van de eitjes en de jongste

larven. Een nog niet eerder bebroed raam (zonder bedrading) heeft hierbij de voorkeur, omdat we dan geen last zullen hebben van taaie pophuidjes in de cellen. De opstaande celwanden worden schuin weggesneden (scherp gezet) en tenslotte worden van de onderste rij een aantal larfjes verwijderd zodanig dat er tussen de overblijvende voldoende ruimte is om de doppen los van elkaar uitgebouwd te krijgen.

De horizontale raat.

Ongeveer 4 cm boven de toplatten leggen we een stuk raat met jong broed horizontaal neer. Met de bovenkant kan natuurlijk niets gebeuren maar onder kunnen keurige doppen worden aangetrokken. Ook hier larfjes verwijderen en op afstand enkele laten zitten. Een oudere raat voldoet nu beter i.v.m. doorzakken. Grotere stukken raat dienen toch wel ondersteund te worden.

Omlarven.

Hiervoor moeten we wel dopjes hebben van was of plastic. Deze kun je op een kurk bevestigen dan is dat gemakkelijk met overbrengen in een arrestkooitje. Geplakt (met was) op een stukje karton dat op zijn beurt op een lat is gekleefd, geeft dat voordelen als je de doppen direkt in een bevruchtungskastje wilt hangen. Het stukje karton blijft dan op de toplatten hangen en is meteen geschikt om er het likje honing op te doen. Voor het omlarven zelf is het voldoende om een puntig luciferhoutje even zacht te bijten tussen de tanden. Snijdt de celwanden weg, dan kun je er gemakkelijker bij.

Koninginnen kweken is niet moeilijk

De eenvoudigste manier om koninginnen te kweken waarbij de imker nauwelijks iets verkeerd kan doen en die resulteert in moeren van prima kwaliteit is de teelt waarbij je gebruik maakt van zwermcellen. Voor deze simpele maar doeltreffende methode houdt de **NWDIZ (1985/5)** een pleidooi. We zullen immers - met de Varroa in ons midden - in de toekomst steeds over een voldoende hoeveelheid jonge moeren van goede kwaliteit moeten beschikken; veel meer dan in het verleden het geval was. Koninginnen uit zwermcellen groeien op onder optimale omstandigheden, tot dusverre heeft nog niemand dat tegengesproken. Ga daarbij uit van een volk van goede kwaliteit, d.w.z. het moet een goed honingvolk zijn, sterk uit de winter zijn geko-

men, flink in het broed zitten, rustig op de raat lopen en niet al te stekurig zijn. Breng het volk in zwermstemming door het honing te voeren, wat broed te geven uit andere volken en het vooral niet te veel ruimte te geven. Zo'n volk heeft al vroeg in het jaar zwermcellen. Als het grootste deel ervan verzegeld is, moet het volk gesplitst worden in bevruchtungsafleggertjes. Laat de oude moeder met de overgebleven bijen maar in de oorspronkelijke woning. Maak de afleggertjes in driemeters, geef ze één raam broed - met de koningincel(len) uiteraard -, een raam voer en een kunstraat. Plaats de volkjes zodanig dat de bijen niet meer naar het moedervolk terug kunnen vliegen. Deze methode is natuurlijk alleen geschikt voor de kleine amateur. Wie aan rasteelt wil doen, of grote aantallen koninginnen nodig heeft moet gebruik maken van de methoden die er zijn om op meer kunstmatige wijze te kweken. Maar ook onder die methoden zijn er die zeer eenvoudig zijn. Waarbij dan ook nog het argument komt dat veel imkers de kunstmatige koninginneteelt gewoonweg een leuke bezigheid vinden, er is meer „lol” aan te beleven. (odk)

HET VEILIG INVOEREN VAN KONINGINNEN

dr. H.H.W. Velthuis

Nu wij in Nederland wat meer aandacht gaan besteden aan de koninginnenteelt stuiten we op het probleem van het invoeren van een jonge bevruchte moeder. Bij het imkeren volgens de Aalster methode komt dat maar weinig voor; als het al nodig is, kunnen we gebruik maken van een van de tientallen methoden die daarvoor in de bijenliteratuur staan aangegeven. Daarnaast heeft iedere zichzelf respecterende imker zijn eigen methode ontwikkeld en gelooft daar heilig in.

Toch blijkt, dat een onaanvaardbaar hoog percentage koninginnen, die voor f 40,- per stuk vanaf Schiermonnikoog werden geleverd, voortijdig verdwijnt. Dat ligt niet aan het ras of aan Schier, zoals sommigen direkt zullen opmerken. Ook de heer Vunderink, die de 'nederlandse bij' lijkt te telen, heeft het er moeilijk mee (zie Groentje april 1985) en hij is bepaald de enige niet. In het buitenland, waar vaak koninginnen worden gekocht van gespecialiseerde koninginnenteeltbedrijven of van door de imkerorganisaties verzorgde teeltstations, behoren de invoer technieken tot de stof van de eerste lessen in de bijenteelt. Nu wij meer aandacht moeten gaan besteden aan de koninginnenteelt, lijkt het goed hier enkele methoden, die al tientallen jaren hun waarde hebben bewezen, te beschrijven.

Twee situaties kunnen zich voordoen:

1. U hebt een jonge moeder in een bevruchttingsvolkje op één of enkele ramen en wilt dit verenigen met een sterk hoofdvolk. Doe dit NIET via de krantenmethode: het kleine volkje is niet in staat haar volksgeslacht op het grote over te dragen voordat er grote openingen in de krant gebeten zijn. Vooral als er geen dracht is, kan dit leiden tot het afsteken van de nieuwe moeder. Het vermengen van de ongelijke volken moet langzamer verlopen. We doen dit door het kleine volkje op het hoofdvolk te plaatsen met een reisraam ertussen. De geuren kunnen zich vermengen, de bijen niet. Natuurlijk hebben we, net als dat bij de krantenmethode het geval was, eerst de moeder uit het hoofdvolk verwijderd. Eventueel kunnen 1-2 ramen met uitlopend broed van beneden naar boven het reisraam worden gehangen; het bovenvolk ontvangt immers de opstijgende warmte en hoeft deze ramen niet al te zeer te verwarmen. Na een week controleren we het benedenvolk op doppen en vervangen het reisraam door een krant. Blijf er dan tenminste een hele week vanaf. Via deze methode gaat het eigenlijk altijd goed.

2. U ontvangt een bevruchte moeder in een moederhuisje of Kirchner kastje, dus met begeleidende bijen. Tot dusver voerde u misschien de moeder in door het

Kirchner kastje een uitstekend bevruchttingskastje vanwege de hoge isolerende werking van het piepschuim. Let ook op "warme bouw" van raten. (Foto Bijenhuis).

moederhuisje, met daarin de moeder en enkele bijen, afgesloten door een prop suikerdeeg, tussen de toplat en bij het broednest te klemmen. Door verschillende oorzaken kan deze methode mislukken. Misschien kon u de oude moeder niet vinden, terwijl er al open en gesloten doppen in het volk zaten. U dacht dat de oude moeder er al af was, maar ze zat verscholen in een hoekje. Door dan toch een jonge moeder in te voeren speelt u op zeker: dit lukt nooit. We moeten dus altijd zeker weten dat de oude moeder weg is, want een volk zal een ingevoerde moeder niet accepteren zolang de eigen moeder, hoe zwak en slecht ook, er nog is. Een andere, veel voorkomende oorzaak zit 'm in de kwaliteit van het suikerdeeg. Bij kamertemperatuur was ze mooi stevig en droog, maar in de warmte van de kast ging ze vloeien. Het invoeren ging dus veel te snel. Controleer daarom uw suikerdeeg van tevoren. Maak er een kubusvormig blokje van. Wanneer dit bij kamertemperatuur inzakkt of aan de buitenkant iets vochtig wordt, zit er te weinig poedersuiker in. Goed suikerdeeg kan alleen ten koste van spierpijn in de hand en onderarm worden bereid. Ga ook niet knoeien met in suikerwater gedrenkte stukjes krantenpapier; dit droogt uit en vormt vaak een harde prop, waar de bijen van weglopen. Wat erger is: de moeder zit dan zonder voer.

zie verder p. 180

Een derde, veel voorkomende fout is het invoeren met de begeleidende bijen nog in het kooitje. Deze bijen worden meestal allemaal afgestoken wanneer ze uit het kluisje kunnen lopen. Dit leidt tot het verspreiden van alarmgeuren. Omdat de slachtoffers naar de nieuwe moeder ruiken, loopt dan ook de moeder gevaar te worden aangevallen. Voor haar voeding heeft de moeder deze bijen niet meer nodig: zij kan van de suikerdeeg eten en wordt ook wel door de mazen van het invoerkooitje gevoerd. Dit bevordert haar acceptatie. De mazen van het kooitje mogen dus niet te klein zijn!

Voor alle zekerheid kunt u de moeder drie dagen in het invoerkooitje opgesloten laten; ná toediening van het suikerdeeg voor de moeder gaat de kurk er weer op. Na 3 dagen de kurk vervangen door nieuw suikerdeeg. De geur van de koningin heeft zich nu goed door het volk verspreid. Wanneer de suikerdeegprop voldoende is weggegeten, kan ze er veilig uit. U hoeft niet bang te zijn voor doppen: als u een goede jonge moeder invoert, worden de aangezette doppen weer verwijderd. Dus geen grote controle uitvoeren, die alleen maar verstoring kan. Pas na een week na het inlopen van de moeder mag u eens gaan kijken hoe het met haar broednestje staat. Een te vroege controle kostte al menige moeder het leven.

Bij een zéér betrouwbare invoermethode (het push-in kooitje) wordt de koningin ook enkele dagen opgesloten gehouden. Er wordt een vierkant of rechthoekig invoerkooitje gebruikt, ongeveer één vierkante dm. groot, in de vorm van een plat doosje zonder deksel. Het is gemaakt van gaas, waarvan de randen over een afstand van 2 cm van de rand haaks zijn omgevouwen. Door het verwijderen van enkele „liggende” draden krijgt dit doosje pinnige randjes, waarmee het stevig in de raat kan worden gedrukt. Zoek hiervoor een stuk raat uit met uitlopend broed en voer. Sla het raam af, doe de moeder onder het kooitje en druk dit goed vast, zodat er geen bij meer naar binnen kan. De moeder moet bij het, eventueel opengekrabde, voer kunnen komen. De uitlopende jonge bijen geven haar de verdere verzorging. Na een week vouwt u een van de randen zover open, dat de moeder er doorheen kan. U propt dit gat vol suikerdeeg en hangt het raam, met de nog steeds opgesloten moeder, op de oude plaats terug. Ook hier géén controle van het volk uitvoeren. Dit kan pas na de volgende week geduld. Een beetje handige knutselaar maakt een dergelijk push-in kooitje voorzien van een ingebouwd krulspeldkooitje, dat van suikerdeeg is voorzien van voor naar achter. Nu hoeven we de moeder niet meer te bevrijden, het wegeten van het suikerdeeg duurt nu lang genoeg.

Voor wie problemen had bij het invoeren: probeer het bovenstaande eens. Wie geen problemen had gaat natuurlijk rustig door met de eigen, vertrouwde werkwijze.

"OVER HET HERKENNEN VAN DE KONINGIN DOOR DE WERKSTERS"

Reactie van Van Willegen te Goes op het artikel in ja-nummer.

Misschien zou Dhr. Seppen iets kunnen hebben aan de artikelen reeks van Dr. Buthler. Is te lezen in het Maandschrift van een aantal jaren geleden, betreffende de afscheiding van Koninginne-stof. Is misschien Wetenschappelijk al achterhaald.

En vooral raad ik hem aan in de Bibliotheek van de Landbouwhogeschool, ter lezing op te vragen:

- A. Mededeling No. 494 "Misleidende signalen". door Dr. F.J. Ritter medewerker T.N.O. Delft Milieusparende bestrijding van Insektenplagen. Voordracht voor Ned. Inst. voor Preventieve Geneeskunde, te Austerlitz, 6 febr. 1974. en ook
- B "Feromonen". Signaalstoffen bij insecten. door F.J. Ritter en C.J. Persoons, Centraal Laboratorium T.N.O. Delft. Communication no. 510. Natuur en Techniek 42e jaargang nr. 11 1974 Cat nr. 331. ook raad ik u:
- C. De film te gaan zien: Mating behaviour of the Honeybee, met commentaar van Mr. Garry, Californië. 't Consulentschap kan u inlichten.

Ja, zelfs in de Bijenteelt Voorlichting hebben we een sex - film).

Graag nog even mijn persoonlijke ervaringen in de omgang met insecten. In de jaren 1930 - 1935 was ik een verwoed Vlinder-kweker en verzamelaar. We hadden o.a. contact met de heer R.A. Polak, conservator van het Insectarium in Artis Amsterdam. Ik kreeg eitjes van buitenlandse vlinders in ruil voor allerlei dingen die zij graag wilden hebben. 'k Had een grote kamer waar ik allerlei rupsen in kweekte, veilig achter gaas, beschermd tegen parasiterende sluipwespen of kamervliegen.

'k Kreeg van iedereen die mij kende rupsen, eitjes of poppen b.v. in aug. - sept. tijdens het aardappelen rooien, tientallen poppen van de Doodshoofd-vlinder.

'k Heb hiermee veel ervaring opgedaan.

En nu komt mijn ervaring met geurstoffen, want het woordt "Feromonen" kende ik toen nog niet.

Wanneer er, meestal 's namiddags omstreeks 16.00 uur in mijn terrarium vrouwelijke vlinders uit de pop kwamen, die ik in een glazen pot deed, met het deksel er vast op, kon ik 's avonds buiten tegen het raam van die kamer grote aantallen mannelijke vlinders vangen van die zelfde soort. Zelfs bij regen en hevige wind was dat geen enkel probleem.

Dr. D.J. Kuenen vertelde mij dat dit geurstoffen moesten zijn. Ik dacht zelf aan super - sonische trillingen via de antennes of iets dergelijks, wat later onjuist bleek te zijn.

Nu weten wij, dat alle vrouwelijke individuen geurstoffen of Feromonen afscheiden op bepaalde momenten, meestal vlak voor de paring.

Onmiddellijk na de paring is dit afgelopen.

"Feromonen", er zijn nu al verschillende soorten ontdekt. Zeer vluchtige stoffen, die als een fijne parfum door de lucht zweven en over grote afstanden verplaatst worden, dus zeker ook door de gehele bijenkast en ver daar buiten. Maak maar eens een klein volkje, met zeer jonge bijen b.v. die nog niet gevlogen hebben. Neem b.v. een afgevoegen Veger maar **ZONDER** darren of Koningin. Voeg er een jonge onbevuchte Koningin bij en zet het dan na enkele dagen buiten.

Binnen zeer korte tijd zitten er grote aantallen darren in het kastje. Bij de insectenbestrijding in de fruitteelt maakt men gebruik van "Sex - vallen".

Even een vraag? Wat weten wij in de Bijenteelt eigenlijk van toepassingen daarvan b.v. bij bepaalde bedrijfsmethoden of bij de Koninginneteelt?

Nog een praktijk proef, waarvan ik geen literatuuropgave bezit. In Wageningen heeft men proeven genomen met vlinders. Van een kweek vlinders, die niet in Nederland voorkomen, heeft men een aantal mannelijke vlinders pas uit de pop, 7 kilometer weggebracht en daar vrijgelaten. Thuis deed men 3 onbevuchte vrouwelijke vlinders van die kweek in gazen kooitjes en hing die buiten. Enkele uren later waren de uitgezette mannelijke vlinders terug thuis bij de kooitjes van de vrouwelijke vlinders.

Laten we hopen dat deze stoffen alle giftige chemische bestrijdingsmiddelen zullen kunnen vervangen. Dat was ook de wens van Rachel Carson.

MEDEDELING K.T.C.

De Carnica telers willen wij er nogmaals op attent maken, dat zij op Schiermonnikoog bevruchte koninginnen kunnen verkrijgen voor f 40,- per stuk.

Bestellingen bij M. Bijnen, Daniëlweg 3, 5962 AR Horst-Melderslo, ☎ 04709 - 2397. Zie ook de mededeling in het maart nummer van het Maandblad p.86.

EEN FRAAI GETEKENDE HOMMEL UIT ENGELAND

A. Smit

Het eeuwfeest van het tot stand komen van het Koninklijk Charter voor de Royal Entomological Society of London (het Koninklijk Insectenkundig Genootschap) was voor de Britse Posterijen aanleiding tot het uitgeven van een serie van 5 postzegels met fraaie afbeeldingen van verschillende insecten, inheems op de Britse eilanden.

Deze kleurrijke reeks kwam 12 maart 1985 aan de loketten en bevat op het 17p-zegel de „buff-tailed bumble bee“.

Dit is een van de meest voorkomende hommels binnen het Britse gebied die na de winterslaap een nieuw nest bouwen, veelal ondergronds in verlaten muizenesten.

Tegen het najaar sterven zij, een nieuwe generatie achterlatend om te overwinteren.

Sommige verzamelaars van de bij-in-de-filatelie nemen ook hommels in hun collecties op; voor hen moge deze notitie een herinnering vormen. Aangekend moge worden dat een eerste-dag-envelop verscheen met het vignet van de British Beekeepers' Association dat een zestal bijen op een raat toont. Juist deze presentatie van bijen en een hommel op eenzelfde envelop laat duidelijk het verschil naar voren komen tussen de beide soorten nectar-zoekers.

BIJ EN PLANT IN BEELD

Arjen Neve

hoe langer hoe liever

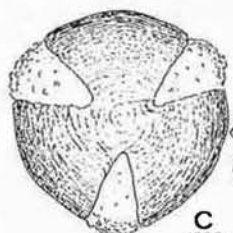
Een plantje met kleine bloempjes en opvallende namen. Behalve Hoe-langer-hoe-liever wordt de plant ook wel genoemd Porceleinbloempje en Schildersverdriet. Als deze rubriek in de Engelse taal zou verschijnen, zou er None-so-pretty boven het artikel moeten staan. De fransen noemen hem Mignonette, Amourette of Desespoir des peintres. Bij onze oosterburen hebben ze er de naam Schatten Steimbrech aangegeven. In Friesland Minnistefamke, ofwel Mennonistenmeisje.

Het is een overblijvend plantje dat hier niet inheems is, maar het toch heel goed doet in de tuin als de grond maar niet te zuur, niet kalkarm is. Van oorsprong afkomstig uit het noorden van Spanje en Portugal en de Pyreneeën en behorend tot het geslacht steenbreek (*Saxifraga*) van de Steenbreekfamilie (*Saxifragaceae*). Het geslacht omvat 300 soorten voorname-lijk verspreid over de gematigde en koude zones van het noordelijk halfrond. De meeste soorten zijn in bergachtig gebied te vinden.

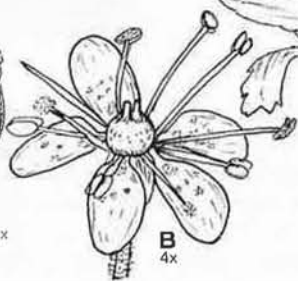
In de tuin wordt Hoe-langer-hoe-liever veel als randplantje gebruikt. In het vroege voorjaar ontwikkelen zich nieuwe bladrosetten in het hart van de rosetten die het voorgaande jaar zijn gevormd. Omstreeks april zijn in het midden van de rosetten de in ontwikkeling zijnde bloeiwijzen al te zien. De rosetten worden gevormd door dikke blaadjes met gekartelde rand. De bladstelen zijn langs de rand behaard.

HOE-LANGER-HOE-LIEVER (*Saxifraga umbrosa* L.)

A plant met bloeiwijze; B bloem; C stuifmeelkorrel; D rijpe vrucht.

C
1000x

B
4x

A

D
4x

Soms buigt het bloemsteeltje helemaal door onder het gewicht van de bij. De voorkant van de kop is met stuifmeelkorrels bepoederd.

Dit bijenplantje mag in geen enkele tuin ontbreken. In de nazomer zijn de planten gemakkelijk te vermeerderen door nieuw gevormde rosetten in de grond te zetten. Ze wortelen erg gemakkelijk en ze zijn goed winterhard.

De nectar op de zijkant van het vruchtbeginsel is gemakkelijk op te nemen voor de bijen.

In het begin van juni vertonen zich de bloempjes die in een losse tros zitten. De kroonbladen, vijf in getal, zijn wit met halverwege rode punten en aan de voet een gele vlek, die de insecten de weg naar de nectar moet wijzen. De nectar is met een loupe als kleine druppeltjes te zien op de zijkant van het bolvormig vruchtbeginsel. Bijen hebben niet veel moeite met het opnemen van de nectar. Ook verzamelen ze stuifmeel. De voorkant van de kop is soms helemaal bepoederd met stuifmeelkorrels. De stuifmeelklompjes hebben dezelfde prachtige rode kleur als de stengels. De stengels zijn bezet met haren, die aan het eind een rood bolletje hebben. Hoewel de stengel zelf groen is, lijkt hij door al die bolletjes rood gekleurd.

De helmknoppen buigen zich naar buiten en dan gaan achtereenvolgens de helmknoppen open nadat de meeldraden zijn gebogen. Ze vallen gauw af en je ziet dan ook veel bloempjes met alleen de helm-draden. Tegen het eind van de bloei staan de helm-draden rechtop tegen het vruchtbeginsel, dat intussen is uitgereoid.

OPLOSSING BEELDPUZZEL

Gezien het aantal inzendingen en wat daarbij gezegd werd, was het wel een zeer lastige opgave het honingraatverschijnsel nader te verklaren. We zullen u niet langer in het ongewisse laten. We hebben gevraagd in Uw geheugen te prenten de antwoorden vóór 5 juni aan ons op te sturen en dat werd niet voor niets gezegd.

De afbeelding is die van een **GEHEUGEN** uit een moderne computer, te weten een IBM 3850 massa-geheugen. Het kan op 472.000.000.000 plekken onthouden of iets ja of nee was. Het massageheugen bestaat uit een magazijn van honingraatcellen waarin een groot aantal kokers ligt. In die kokers bevinden zich magneetbanden of -strips, waarop zeer veel ge-

gevens kunnen worden vastgelegd. Telkens als gegevens nodig zijn, die op de magneetstrip in zo'n koker vastliggen, wordt de koker door een robotarm opgehaald en naar het lees/schrijfstation gebracht. Dat wisten we ook niet dan nadat ons lid de heer van de Vrede uit Beemster ons erop opmerkzaam had gemaakt.

En IBM Nederland was zo goed ons de prijzen aan te bieden: vier exemplaren van hun 152 pagina's tellende boekje: Computers, gereedschap van deze tijd. Op pagina 91 staat de foto van de puzzel.

Omdat het drukken van het Groentje samenvalt met de sluitingstermijn voor inzending zullen we de boekjes zonder naamsvermelding aan de winnaars toezenden in de eerste helft van juni.

GLASCONTAINERS

EEN GEVAAR VOOR ONZE BIJEN?

Naar aanleiding van een artikel over dit onderwerp in het jongste januarinummer schrijft de heer G.P. van Hussen, lid van het Ambrosiusgilde te Rotterdam ons o.a. het volgende. In Rotterdam is het bedrijf Kotracc Milieu B.V. gevestigd dat glascontainers levert met goed sluitende kleppen in speciaal daarvoor ontwikkelde trechters. Tevens geldt als voordeel dat door de ronde vorm zelfs de minste regen gemorste voedsel-/honingrestanten afspoelt. Een eigen servicedienst ledigt deze containers wekelijks. Leuk op te merken dat deze containers de vorm hebben van een bijenkorf en m.i. te prefereren zijn boven die grote vormloze bakken die dikwijls de bebouwde kom ontzien. Nu we op deze materie geattendeerd zijn blijken er toch nog vele typen containers te worden gebruikt waarvan de afsluiting te wensen overlaat. Gaarne onze dank aan imker van Hussen voor zijn opmerkingsgave en zijn fraaie bijgesloten foto.

(J.J.S.)

HYGIËNE EN BIJENHOUDEN

J. van de Steen

Onder deze titel verschijnen of verschenen enkele artikelen over de invloed van de hygiëne op de gezondheid van onze bijen en welke rol de imker hierin kan of moet spelen. Naast het onderstaand artikel over hygiëne in het bijenvolk zelf verschijnen nog artikelen over hygiëne en Nosema*, amoebziekte, kalkbroed, stuifmeelmijt en de wasmot. Acarapis mijtziekte en Varroa zijn niet minder belangrijk, maar worden in deze reeks niet behandeld, omdat ze op andere momenten aan de orde komen of zijn gekomen.

Hygiëne in het bijenvolk

een bijenvolk is complex georganiseerd. Open en gesloten broed, voedsterbijen, haalbijen, darren en niet te vergeten de koningin staan in nauw verband met elkaar, en zijn van elkaar afhankelijk. De instandhouding, en de ontwikkeling van een bijenvolk stellen hoge eisen aan de zorg voor de gezondheid. Hygiëne speelt hierbij een belangrijke rol. De nestgelegenheid, die een bijenvolk zoekt of aangeboden krijgt, zoals een holte, korf of kast, brengt specifieke moeilijkheden met zich mee met betrekking tot de hygiëne, zoals het verwijderen van de mul, ontlasting, vocht, dode bijen en dood broed. Gelukkig beschikt een bijenvolk zelf over een aantal mogelijkheden om bijenziekten en aanvallers buiten de deur te houden. Wanneer mul, dode bijen en ontlasting op de kastbodem vallen en niet verwijderd worden, kunnen zich hierop allerlei bacteriën, schimmels en gisten ontwikkelen.

* p. 123; gezien het belang van Nosema eerder gepubliceerd (Red.)

*Een bij uit het dorpje Heirwegen
Wilde thuis haar nectar niet geven.*

„Dit deel is voor mij!“

sprak ze frank en vrij,

„van de bedeling wil ik niet leven“.

Mevr. Hartenink, Zierikzee

In een sterk bijenvolk wordt dit afval daarom snel verwijderd en buiten de kast gedeponeerd. Bijen ontlasten zich, normaal gesproken, buiten de kast en de ontlasting van de koningin, en die van zieke bijen wordt opgelikt. Oude en zieke bijen sterven vooral buiten het nest. Producten die bijen verzamelen en verwerken kunnen micro-organismen in hun groei remmen of zelfs doden. Propolis wordt o.a. gebruikt voor het herstellen van raten, en dichtèn van kieren in de bijenwoning. Dit maakt de woning tocht- en waterdicht. Grote indringers worden gedood, maar kunnen niet altijd verwijderd worden. Muizen die zo in een bijenwoning sterven, worden door de bijen kaalgevreten, en bedekt met propolis. Het muizenlijk mummificeert dan, en gaat niet tot ontbinding over. Honing en stuifmeel vormen in combinatie met de constante temperatuur in de kast een ideale voedingsbodem voor bacteriën, schimmels en gisten.

Toch is de groei van deze micro-organismen, in een sterk bijenvolk niet mogelijk. In de honing wordt, door de hoge suikerconcentratie, aan de micro-organismen zoveel water onttrokken, dat ze zich niet meer voort kunnen planten. Bovendien is honing - in chemische zin - zuur en in zo'n milieu is maar weinig groei mogelijk.

Het zure milieu in de honing wordt gedeeltelijk veroorzaakt door gluconzuur. Dit zuur ontstaat door splitsing van glucose door het enzym glucoseoxidase (GOD), waarbij ook waterstofperoxide vrijkomt. Het enzym glucoseoxidase wordt door de bijen geproduceerd. Het is vooral werkzaam in verdunde honing. Ook het waterstofperoxide beschermt de honing tegen bacteriën, schimmels en gisten. De bijen zorgen er dus voor dat, door indikken en toevoegen van enzymen, de honing een produkt is dat niet bederft. Het stuifmeel in de raten wordt vermengd met wat honing, en is daardoor gedeeltelijk tegen bederf beschermd. Daarnaast komen in opgeslagen stuifmeel bepaalde micro-organismen voor, die ervoor zorgen dat er geen andere micro-organismen in kunnen groeien. Tegelijk zorgen ze ervoor dat het stuifmeel voor de bijen gemakkelijk verteerbaar is. Door een goed ontwikkelde poetsdrift wordt niet alleen afval uit de kast verwijderd. Ook broed, dat zich niet normaal ontwikkelt, wordt uit de cel gehaald, en buiten de kast gedeponeerd.

Zoals uit het voorgaande blijkt, heeft een bijenvolk diverse instrumenten om zich in gezondheid te handhaven. Voorwaarde is echter wel dat het bijenvolk sterk is, en er harmonie in het volk heerst. De bijenhouder grijpt diverse malen in de normale ontwikkeling van een bijenvolk in o.a. door het geven van raten, door zwermverhinderende, etc. Op de bijenhouder rust daarom de verplichting zelf hygiënisch te werken om de hygiëne, die van nature in het bijenvolk aanwezig is, in stand te houden.

C.A.D. voor Bijenteelt

Nascholingsdag Bijenteeltleraren

De afdeling onderwijs van het Consulentenschap Bijenteelt organiseert dit najaar een bijeenkomst voor alle leraren bijenteelt met het doel om aanvullende actuele kennis naar het onderwijs over te dragen. De leraren bijenteelt kunnen met de nieuwe informatie op het gebied van de anatomie, fysiologie, bijenziekten, bestuiving, ziektebeleid, etc. die dan gebracht zal worden, hun cursussen voor beginners en gevorderden aanpassen.

Met het organiseren van deze dag vervalt de applicatiecursus bijenziekten, die vorig jaar werd aangekondigd.

In verband met de organisatie wordt u verzocht om zich alleen schriftelijk bij het C.A.D. Bijenteelt op te geven vóór 30 september.

Datum: 2 november 1985

Tijd: 10.00 uur - 16.30 uur

Plaats: Wageningen, Laboratorium voor Entomologie, Binnenhaven 7

BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN., JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.

Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **wederverkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

BIJENSTAND „DE BIJENKORF“

Sinds 1897

HONING EN STUIFMEEL-POLLEN

Stuifmeelpollen / boekweithoning / Bloemenhoning / Lindehoning / Acacia-honing in 2 soorten / Klaverhoning in 2 soorten
Bij grote afname extra korting.

Tevens hebben wij alle imkersartikelen, meubelwas en specialiteiten. Prijscourant op aanvraag.

Ons magazijn is geopend van maandag t/m zaterdag van 8 uur 's morgens tot 9 uur 's avonds.

**Ons depot: Mevr. van Drieënhuizen
Wegastraat 18, HILVERSUM, ☎ 035-852087.
Hoewelakenseweg 144 - 3784 WK TERSCHUUR,
☎ 03426-1978 - postrek. 2622.**

DAER HEDDE DE GULD!

Onze zuidelijke bijenhouders hebben dunkt me "iets", wat hun noordelijke collega's ontbreekt of in veel mindere mate hebben. Het is goed daar open oog en oor voor te hebben. In een klein land als het onze met zijn modern snelwegen-netwerk zullen de grote rivieren nog maar beperkt als natuurlijke grens blijven werken. Laten we dus eens bezien wat daar anders is en ons er intussen op verheugen dat we die opmerkelijke verschillen over kleine afstanden nog hebben. De kansen dat het straks allemaal één pot nat is zijn immers levensgroot aanwezig.

Aanleiding tot bovenstaande overpeinzing is het uitkomen van een klein, maar heel aardig uitgegeven boekwerk van 80 bladzijden met als titel „Daer hedde de Guld“* en als ondertitel „Het St. Ambrosius Bijenhoudersgilde van Made (en omgeving).

Het is geschreven ter gelegenheid van het 270-jarig bestaan van dit gilde en teboek gesteld door de „Kapitein“ van het Gilde de heer Oome. Made ligt, om u nog even op streek te helpen in West Brabant, zeg maar richting Tilburg.

Twee honderd zeventig jaar. Dat is héél veel. Door de bank genomen zo'n tien generaties terug. De Gildebrief, zo iets als wat we nu de Koninklijke goedkeuring op een vereniging zouden noemen, dateert van 1714. In ieder tijdsgewricht is men door direct menselijk contact zelf in staat zo'n honderd jaar te overzien of uit overlevering van ouders, grootouders, oud-ooms en -tantes.

In het geval van het Madese gilde is dat dus drie maal zoveel. Je van zo'n gilde erfgenaam te voelen moet velen wat doen.

Dit is een gefotografeerde bladzijde van Ordonnatiënboek nr. 12, folio 114 van de stad Geertruidenberg, voorstellende de eerste bladzijde van de zogenaamde „Gildebrief“ van het St. Ambrosius Bijenhoudersgilde van Made.

Het is in feite de stichtingsakte of het statuut en is met de ganzeveer op geschept papier geschreven; de dagtekening is 9 november 1714.

Ordonnatie die is gheschreuen waer op de
Stad Brabant vande Byden ten woortzen Suller
geboren te Geertruidenberg, soo die is gelycke die Sclive
Stad Brabant de Sclive Ordonnatie gelyc
in outycke geboren gecondemniert gelyc, die
tot vordstant Suller onderjondro dat met
bekende by tootfaen van Jaconetti, Boegemey
die is gheschreuen de Sclive S. Bergo,

Soe Sclive Suller allen die vande Brabant des Sondags na die d'g
7 Decembris ten laters vinders tot allefrees Bimbe als ten alday by
ofte way wogdy de Sclive sal wogdy aengeficht, alwaer dy
maeltij sal wogdy gecondemniert, tenne d'ay laucke.

Maar terzake. Wat is nu die Gildebrief? Eigenlijk bevat het niet meer dan een opsomming van wat regels. De eerste regel - en misschien daarom de belangrijkste is die van de gildeplicht een maaltijd bij te wonen die twee dagen duurt en gevierd wordt op de naamdag van St. Ambrosius. Daarna volgen heel wat financiële regelingen die doen vermoeden dat tijdens de maaltijd bier wordt gedronken en wel eens glazen worden gebroken. Maar wijn of sterker of ook tabak zijn verboden. Bij overtreden van de regels volgen boetes en die liegen er niet om.

Opmerkenswaard, naast het vele dat hier onvermeld blijft, is dat de gildebrief ook de afstand tussen bijentuinen regelt. Die afstand werd op 132 roeden gesteld. Als dat Rijnlandse roeden zouden zijn dan mag men dat op een halve kilometer inschatten.

Voorts waren er geldelijke regels bij overlijden, huwelijck en natuurlijk ook bij intreden in het Gilde; ook bij ruzie of erger konden de Gildebroeders rekenen op straffen in klinkende stuivers die soms tegelijk vertaald werden naar hele of halve tonnen bier.

Het waren roerige tijden en daaraan zal ook wel ten grondslag hebben gelegen dat het bijenhoudersgilde ook de schutterij ging beoefenen en wedstrijden rond het vogelschieten organiseerd. Vanaf 1747 en gedurende de gehele negentiende eeuw beoefent men het scherpschieten op een houten vogel. De met veel geduld opgedolven archiefstukken geven dat alles duidelijk weer.

* Boek wordt bij overmaking van f 19.25 op bank- of giro-betaalkaart aan Nieuwstraat 58a, 4921 CX Made, naar U verzonden zolang het in voorraad is.

Maar dit gilde is een levende gemeenschap die ook met beide voeten in het heden staat. Het telt thans 43 gildebroeders en er wordt o.a. gezegd: „... imkers zijn een bezadigd en rustig beschouwelijk mensensoort Maar als imkers wordt je als het ware met je neus op het milieu gedrukt.... Toen de „vooruitgang“ met D.D.T. alle leven bedreigde zijn de imkers enigszins weerbaar geworden... soms echter worden we van binnenuit onderuitgehaald...” en dan volgt een verhaal over de melkplas, de boterberg en de rundvleesdijken en wordt tenslotte de hoop uitgesproken, het verschiet als antwoord op alle problemen van een „grote overkoepelende organisatie voor wie de belangen van natuur, milieu, landschap, recreatie en leefbaarheid onderkende belangen zijn“. Zo kunnen we concluderen dat de imker na 270 jaar historie bleef zoeken naar het paradijs voor zijn bijen en voor zichzelf. Zou het intussen maar niet het beste zijn er voorlopig maar het best-mogelijke van te maken? Indachtig aan een Brabants gezegde van grote wijsheid: „zo ge 't makt, zo heddet“.

(JW)

De rechten van de imker, anno domino 1000

Hebben we het zonet over het jaar 1714 gehad, wat denkt u van het volgende handschrift (de boekdruk-kunst was er nog bij lange na niet) uit het jaar 1000. Het werd vertaald door Louis Steverink uit Gaanderen uit het Engels. Het is een uittreksel uit het oorspronkelijk Latijns „Rectitudines singularum personarum“, een wetboek geschreven in het jaar 1000 en nu bewaard in het Corpus Christi College in Cambridge, Engeland. Probeert u na lezing eens te zeggen of u liever imkerde in het jaar 1000, 1714 of 1985?

Beo ceopile ze byned ze he zapol heonde
 healt f'he fyllle don lande ze naed beo.
 m:ð us if ze naed f'he fyllle . v. susnas humiges to
 zapole . Onsuman landu ze byned mane zapol
 naeden . fac he sceal hpladu zeana beon onma
 nezum peoncu to hlapondes pillan . to eacan
 benynde 7 bedripe 7 maed mapecte . 7 3yf he
 pel ze lend bid he sceal beon ze honfad f'he
 maeg to hlapondes seame f'he fyllan . odde fylf
 laedan . f'weden him man tæce . 7 fela dinga
 f'pazepad man sceal don . cal ic nu atellan
 ne maeg . Donne him pond sid ze bynige hede
 se hlapond das he læpe bute lipet f'puges fy .

De imker moet, als hij bijen heeft waarover belasting moet worden betaald, zoveel geven als gebruikelijk voor de streek. Bij ons is het gebruikelijk dat hij 5 sesters honing betaalt. In sommige streken wordt

meer gevraagd. Daarnaast moet hij voor zijn Heer verschillende werkzaamheden verrichten al naar het seizoen in het bijzonder ploegen, oogsten en het maaien van vlas. En als hij zelf goed land bezit heeft hij recht op een paard dat hij zowel voor de werkzaamheden voor zijn Heer als voor zichzelf kan gebruiken. Indien verlangd moet hij andere soortgelijke werkzaamheden verrichten. Wanneer hij komt te overlijden, vervalt de nalatenschap aan zijn Heer met uitzondering van vrij(e) eigendom/bezittingen daar-
 onder....

Klaagdicht van een imker

Een foto uit 1966 van mijn bijen in het Wierdense veld

Het Wierdense Veld

Wat waren wij imkers vroeger blij,
 met het Wierdense Veld, die prachtige hei.
 Maar o, wat een domme pech,
 die mooie hei is nu bijna weg.
 Ik zei zo vaak: doe er toch wat aan!
 Maar daar kwam nooit iets van.
 En toen er wat gebeurde was het al te laat,
 het gaf geen enkel resultaat.
 Wat geweest is komt niet weer,
 schuld van ons gebrekkige beheer.
 Dáár waar eens een mooie heide was,
 groeit nu alleen nog maar wat buntgras.

Joh. H.J. Welberg, Borne

De drachtplantentuin

Onze plannen om dit jaar eens extra goed te letten op het bijenbezoek aan de bloemen is voor de maand april behoorlijk in het water gevallen. De bijen vlogen maar sporadisch. De planten die tot nu toe zeer goed bevolgen werden waren krokus, wilg en sleedoorn. Speenkruid komt bij ons massaal voor en wordt dan evenals blauwe druifjes redelijk bezocht. In het najaar hebben we een aantal verschillende bolgewassen ingeplant. Algemeen bekend is dat krokus, sneeuwklompje en scilla (sterhyacint en wilde hyacint) drachtplanten zijn. Maar wat denkt u van tulpen? Bij twee soorten botanische tulpen (*Tulipa verdi* en *Tulipa tarda*) stonden de bijen bijna in de file om mee te profiteren van het stuifmeel en de nectar. De eerstgenoemde tulp bloeit vroeg (maart) met grote gele bloemen met rode vlam. Twee, soms wel drie bijen tegelijk waren in iedere bloem druk bezig stuifmeel te verzamelen. De tweede tulp bloeit later (eind april) is laag en heeft meerdere stervormige bloemen per bol. Ze zijn geel met witte punten. Deze tulp is een bron van stuifmeel en nectar. Geen bijenbezoek hebben we kunnen constateren bij de meest bekende tulpen, de gele en rode „Apeldoorns“. Welke imker heeft soortgelijke ervaringen en kent nog meer drachtplanten onder de tulpen, narcissen (misschien het ras „Peeping Tom“?) hyacinten of andere bolgewassen?

Een heel ander verhaal gaat over drinkplaatsen. De meest populaire drinkplaats van onze bijen tot nu toe was een nogal vieze sloot. Maar sinds we een vijver met „moeras“ (een met water verzadigd veen) in de tuin hebben aangelegd wordt daar ook zeer druk water gehaald. Dit moeras is zo in trek dat een officiële bijenkroeg die we een paar meter dichterbij de kast hebben staan helemaal geen aandacht krijgt. Dankzij de vijver hebben we nog een aantal andere stamgasten in de tuin gekregen nl. kikkers en eenden. Hopelijk voor ons en de bijen wordt het binnenkort toch nog echt lente en kan iedereen volop genieten van de drachtplantentuin.

Jan en Ton,

Landelijke Ziektebestrijdings Commissie V.B.B.N.

J.M. van Heest-Verloop

Onlangs is een taakomschrijving Regionale Ziektebestrijding Commissies (RZC) tot stand gekomen die de moeite waard is grotere bekendheid te geven. Die omschrijving luidt: De Regionale Ziektebestrijding Commissies stimuleren en begeleiden het functioneren van de ziektebestrijding in de betreffende regio's door:

- het geven van voorlichting over bijenziekten en preventie van bijenziekten (bedrijfsmethoden, hygiëne, bijenweide enz.);
- te bevorderen dat alle imkers de Varroa-(rook)diagnose toepassen en de mulmonsters opsturen naar het Consulentenschap voor de Bijenteelt voor onderzoek;
- te bevorderen dat imkers de met Varroa besmette volken behandelen volgens de op dat moment voorgeschreven bestrijdingsmethode(n);
- zich op de hoogte te stellen van informatie via berichten van het Consulentenschap voor de Bijenteelt, via 't Groentje van de VBBN en via berichten van de Landelijke Ziektebestrijding Commissie (LZC);
- het organiseren van b.v. discussiebijeenkomsten, uitwisseling van ervaringen, symposia e.d. in overleg met de groepvertegenwoordig(st)er.

Iedere Regionale Ziektebestrijding Commissie heeft in ieder geval één voorzitter/contactpersoon, die verantwoordelijk is voor het goed functioneren van de ziektebestrijdingsorganisatie in de betreffende regio. Deze contactpersoon krijgt de informatie en wordt tevens aangesproken over de gang van zaken in die betreffende regio. Deze persoon (of diens plaatsvervang(st)er) treedt op als adviseur van de groepsvertegenwoordig(st)er; een intensieve samenwerking tussen deze laatste twee is van essentieel belang.

Daarnaast wordt van de contactpersoon verwacht terdege kennis te hebben van imkerteknische vaardigheden en deze kennis en vaardigheden ter beschikking te stellen van de afdelingen. Daarbij wordt verwacht dat hij/zij zich op de hoogte stelt en houdt van de ontwikkeling van de ziektebestrijding.

De informatie van de LZC wordt gegeven aan de contactpersonen en van hen wordt verwacht dat zij deze weer doorgeven aan de RZC-leden en de afdelingen. Tevens wordt van de RZC's verwacht dat zij zich laten vertegenwoordigen op landelijke en regionale evenementen de ziektebestrijding betreffende. Van iedere RZC wordt verwacht dat zijn eens per jaar een verslag insturen over de afgelopen activiteiten en een plan insturen over de toekomstige activiteiten.

Nieuws van de Landelijke Ziektebestrijdings Commissie

J.M. van Heest-Verloop

Tijdens de vergadering van de Landelijke Ziektebestrijding Commissie van 2 mei j.l. kwamen de volgende punten aan de orde:

- * Nosema is zeer veel voorkomend; Amoebe heerst ernstig. Veel volken werden dood gevonden na het uitwinteren. De Commissie zou een idee willen krijgen om hoeveel volken het gaat. Er zal een verzoek aan de voorzitters van de RZC's gericht worden om steekproefsgewijs te inventariseren hoe ernstig de verliezen binnen de betreffende regio's zijn.

- * Voorlichting krijgt prioriteit en daarom wordt gewerkt aan het volgende:

- In samenwerking met de Onderwijscommissie zal een instructiedag worden georganiseerd op 21 september a.s. voor leraren bijenteelt, Praktisch Imkers en de Ziektebestrijdingcommissieleden.

Nader bericht hierover zal uitgebreid in 't Groentje aan de orde komen;

- er zullen instructiebijeenkomsten worden georganiseerd in vier plaatsen, verspreid in Nederland in samenwerking met de betreffende RZC op zaterdagochtend van 10-14 uur voor **alle** imkers. Hierbij zal de nieuwe film van de Ambrosiushoeve worden vertoond en bestrijdingsmethoden zullen worden gedemonstreerd, en ook andere actuele punten kunnen aan de orde komen. Ook hierover zal nader bericht in 't Groentje verschijnen.

- begin volgend jaar, in januari, zal eveneens in samenwerking met de Onderwijscommissie een studiedag worden georganiseerd;

- op de instructiedag van 21 september zal de instructiekaart aan de RZC's worden meegegeven. Regelmatig zullen op de kaart aanvullingen verschijnen;

- aandacht zal worden besteed aan de invulling van de ziektebestrijding in de reguliere cursussen.

Verder zal geprobeerd worden om eind van dit jaar ziektebestrijdingscursussen op te zetten in verschillende delen van het land.

- * Buisjes voor de monsterpomp kunnen nog steeds door de RZC's bij de Ambrosiushoeve aangevraagd worden.

- * Het blijkt dat er avonden worden gehouden, waarop bijenmonsters kunnen worden gecontroleerd. De LZC herinnert er aan dat de resultaten daarvan volgens de afspraken dienen te worden doorgegeven aan de Ambrosiushoeve. Overbodig te zeggen hoe belangrijk dit is.

Kort verslag HB vergadering dd. 9 mei 1985

Aanwezig:

J.J. Speelziek (voorz.), W.J. Faber, S.J. Gouda, A.H. Hartman, G. Henseler, F.E. Hoogendoorn, mw. A.M. Jacobs, C.E. Jansen, J.A. Krabbenborg (gedeelte), W. de Lange, C. Pater Jzn., mw. J.M.A. Pos, J.L. Raucamp en drs. Th. Weijman.

Afwezig:

H.J.J. van de Broek, W. van de Hoeven, mw. J.G. Jansen en G.E. Kleinmeijer.

Lokatiekeuze Ambrosiushoeve.

De positie rond de lokatiekeuze voor de Ambrosiushoeve werd doorgenomen. De vergadering kwam tot geen andere gezichtspunten als reeds vermeld in het mei-nummer van dit Maandschrift.

Medefinanciering.

Ten aanzien van de motie, aangenomen tijdens de AV. („De AV verschaft het HB mandaat pogingen aan te wenden om te komen tot een maximale bijdrage in het exploitatietekort van de Proefbijenstand van f 5,- per lid per jaar, gedurende 5 jaar“) wordt besloten verdere stappen van het Ministerie af te wachten. Afgesproken werd dat de HB leden in hun groepen de bereidheid gaan polsen tot medefinanciering indien voor lokatie te Horst zou worden besloten.

Benoeming DB leden.

Het HB gaat akkoord met de benoeming van dhr. G. Henseler en W. v.d. Hoeven tot lid van het Dagelijks Bestuur. Dhr. Henseler zal als DB lid de afd. Handel begeleiden en dhr. v.d. Hoeven het secretariaat.

Financieel overzicht 1e helft boekjaar.

De resultaten van het 1e half jaar geven geen aanleiding tot het bijstellen van de begroting. T.o.v. het vorig boekjaar is de omzet van de afd. Handel iets gestegen; het bruto resultaat is gelijk gebleven.

Situatie Koolzaad.

De contacten met de Rijksdienst IJsselmeerpolders zijn uitstekend. Naar het zich laat aanzien is er ong. 4.000 ha. koolzaad van goede kwaliteit.

Imkersdagen '84 + '85.

De imkersdag '85 in het Westland is uitstekend verlopen, ook in financieel opzicht. Vanuit de sub-verenigingen is inmiddels ong. f 500,- bijgedragen aan het negatief saldo van de imkerdag Bommelerwaard 1984.

Apimondiacongres in Japan.

Varroa zal wat ons betreft hier het hoofdthema zijn. Het consulentchap zou graag drs. de Ruyter afvaardigen; het bij het CAD hiervoor beschikbare bedrag is niet voldoende. Bij de overheid en de Bedrijfsraad zal aangeklopt worden om dit bedrag aan te vullen.

Verkiezing nieuwe voorzitter en benoeming resp. herbenoeming HB leden.

Dit najaar kunnen kandidaten worden voorgedragen voor het **voorzitterschap** van de V.B.B.N. Uit de voorgedragen kandidaten zal het HB een driemanschap samenstellen, waaruit de AV 1986 een nieuwe voorzitter zal kiezen. Voor de **groepen Utrecht en Groningen** moeten nieuwe HB leden gekozen worden. Dhr. C. Pater Jzn. is per 31-12-'85 aftredend en niet herkiesbaar terwijl dhr. Faber door drukke werkzaamheden zijn HB lidmaatschap neer zal moeten leggen. In de groepen **Overijssel-Oost, Veluwe Zuid en Zuid Holland** zijn de groepsvertegenwoordigers per 31-12-'85 aftredend maar herkiesbaar. In de vergadering wordt erop aangedrongen kandidaten resp. tegenkandidaten tijdig bekend te maken. In de groepsvergaderingen kan dan wel-overwogen door de sub-verenigingen gestemd worden. Kandidaten voor zowel het voorzitterschap als het HB lidmaatschap (ook herkiesbare HB leden) dienen een bereidverklaring af te geven, waaruit blijkt dat zij, indien gekozen, de benoeming zullen aanvaarden. Voor een tijdige introductie van de kandidaten voor het voorzitterschap bij alle leden zal via het Groentje gezorgd worden.

Interne Zaken.

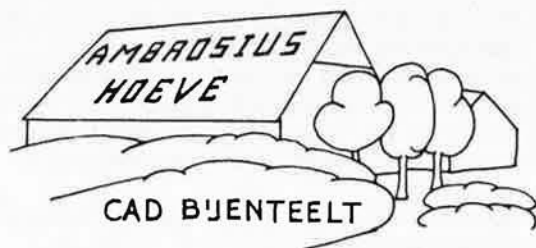
Veel tijd besteedde de vergadering aan de oplossing van financiële vragen rond de voorzieningen van intern en extern transport voor het Bijenhuis, afdeling Handel. Bovendien vroeg de verwarming van het Bijenhuis de nodige aandacht.

IMPORTANT REPRINTS

POLLEN LOADS OF THE HONEYBEE, Dorothy Hodges (1974)
price including postage DF112/£26.50.

FEMININE MONARCHIE, Rev. Charles Butler (1623)
price including postage DF123/£29.00.
Postgiro/CCP Account Number 29 179 4408
1985 lists now available from -

International Bee Research Association
Hill House, Gerrards Cross, Bucks SL9 0NR, England.

Op 24 april 1985 overleed in de leeftijd van 80 jaren **Jan Johannes Lamme** een zeer gewaardeerd imker, lid onzer vereniging vanaf de oprichting in 1947. Onze gedachten gaan uit naar zijn vrouw en kinderen; wij wensen hen de kracht toe dit verlies te dragen.

Bestuur en leden
sub.vereniging Loenen a/d Vecht

SPEURBIJTJES

Opgave schriftelijk. Tarief: 20 woorden f 7,50, elk woord meer 35 cent; te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. VBBN Wageningen. De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud.

TE KOOP: nieuwe en gebruikte honingslinger spotprijzen. ☎ 01550-1252.

TE KOOP: gebruikte bijenkasten, 2.000 honingpotten à f 0,25 per stuk en voeremmers. H. Starink; Holterweg 69, Colmschate gem. Deventer. ☎ 05700-51268.

TE KOOP: bijenvolken. J. Westerhof, Hoevenweg 13, Dalfsen. ☎ 05293-1015.

GEVRAAGD: Bijenteelt-boeken en oude-jaargangen van maandbladen, ook duitstalig. A.P. Posthumus, Zuiderkruis 51, 3902 WC Veenendaal. ☎ 08385-28211 na 18.00 uur.

TE KOOP: gebruikte in goede staat verkerende 4 tien- + 4 zevenraams Simplex kasten. Banden, ramen, bodems, 1 korf, voerbakken, randen, binnenbakken, enz. W. Polman, Asakkerweg 15 Ede. ☎ 08380-11034.

Org. nieuwe Simplexkasten (zacht hout) 2 Br.K., 1 H.k. compl. buitenringen losse bodem + vliegplank en plat dak met zink à f 155,-. ☎ 05457-2048.

Tips juni 1985

- Door bij het doppen breken alle ramen af te slaan, is de kans dat U een dop over het hoofd ziet en daardoor op een nazwerm, zo gering mogelijk.
- Direct na de voorjaarsdracht komt over het algemeen een drachtloze periode. Laat het uw volken niet aan voer ontbreken, ook niet tijdens uw afwezigheid vanwege de vakantie. Twee verzegelde ramen met voer is het minimum.
- Half juni moet elke zwermneiging uit de volken verdwenen zijn. Sterke volken met een jonge bevruchte moer zijn de basis voor het welslagen van de zomerdracht. Zorg dat uw bijen in staat zijn deze te benutten door ze in een goed drachtgebied te plaatsen met niet teveel volken op één plaats.
- Ook kleine volkes met een oude koningin komen in deze periode tot zwermstemming. Een doelmatige zwermbehandeling geldt ook voor kleine volken.
- Koolzaadhoning dient direct na de dracht te worden geogst en in potten gedaan. Koolzaadhoning kristalliseert snel.
- In de periode dat er jonge koninginnen op uw stand bruidsvluchten kunnen houden, dient men onnodig gerommel in de volken achterwege te laten en dienen er geen veranderingen in de omgeving van de stand plaats te vinden.
- Kunstzwermen kan men alleen laten afvliegen wanneer:
 - a. De hoofdvolken beschikken over een jonge bevruchte moer.
 - b. Er in de hoofdvolken gesloten broed aanwezig is.
 - c. Er een behoorlijke dracht is.
 - d. Het goed vliegweer is.Bij het ontbreken van deze voorwaarden leidt dit tot verlies aan koninginnen en tot massale slachting onder de aanvliegende vliegbijen.
- Het inzaaien van bijenvoerakkers tegen het einde van de maand juni betekent het beschikbaar zijn van voldoende stuifmeel in de loop van augustus en september. Een wapen in de strijd tegen Nosema.
- Veel bijen op een drinkplaats zijn in de zomer een teken van slechte dracht.

BIJENSTAND "DE GRUBBE"

A.W. LAUMEN-WOUTERS, Grijzegrubben 63,
6361 GL NUTH (ZL). ☎ 045-243183 Nuth of
☎ 045-252408 Brunssum.

Kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.
Prijzlijst op aanvraag gratis toegezonden.

Tevens bieden wij te koop aan:

BUCKFAST F1 en CARNICA F1 KONINGINNEN.

Stammen af van in Nederland gekweekte koninginnen
door kunstmatige inseminatie.

STUIFMEEL - KORRELS: Speciale prijzen.

Propolis - zalf (potjes)

Propolis - tinctuur (flesjes)

**Onze imkerij is te bezoeken in groepen of alleen,
maak eens een afspraak. Zeker de moeite waard.**

BUCKFASTKONINGINNEN:

Zwermtraag, zachtaardig, vruchtbaar, raszuiver en
standbevrucht.

Verder ééndags "aangebode" moerdoppen met
larven van teeltkeusmoeren:

10 larven in styroporverpakkingen: f 50,-

H. Dijkema, Oostingslaan 15, 9321 VW Peize
tel.: 05908 - 32238.

15 juni IJsselstein:

Bijenmarkt.

23 juni Enschede:

zondag 23 juni kunt u tussen 11.00 en 17.00 uur op
„Bijentoer“ gaan in het Abraham Ledeboerpark te
Enschede. Er is veel te zien over de honingbij, er zijn
manifestaties, er is een film in de Lammerinkswöner,
een Twentse hoeve Kortom een erg geschikt
dagje uit in een fraaie omgeving met veel voor de im-
ker, maar ook voor zijn familie.
Meer weten? ☎ 053-332811.

29 juni Voorthuizen:

Bijenmarkt

Afdeling Voorthuizen is voornemens, ter ondersteu-
ning van de bijenmarkt, een ruilbeurs voor gebruikte
imkersartikelen te organiseren. De organisatoren zijn
zeer geïnteresseerd in reacties van hen die iets te
koop willen aanbieden.

Reacties en informaties bij: L. van de Hel,

☎ 033-805717 en C. de Vries, ☎ 03420-90412.

10 juli Steenwijk:

Bijen- en Honingmarkt.

13 juli Ommen:

Bijenmarkt.

16 juli Veenendaal:

Zwermbijenmarkt.

27 juli Nunspeet:

Bijenmarkt.

3 augustus Zuidlaren:

Bijenmarkt annex ruilmarkt voor imkers en een voor-
lichtings- en educatieve dag voor iedereen. In de
Prins Bernhardhoeve te Zuidlaren.

7 augustus Epe:

Bijenmarkt.

17 augustus Drachten:

Bijenmarkt.

7 september Bussum:

bijenmarkt.

14 september 1985 Hilvarenbeek:

Open dag Ambrosiushoeve

Evenals vorige jaren zal er ook dit jaar een open dag
bij het C.A.D. Bijenteelt en de Stichting Proefbije-
stand gehouden worden. Er zullen weer enkele aktu-
ele onderwerpen aan bod komen, zowel op het ge-
bied van de bijenteelt als op het gebied van de
drachtplanten. U bent hiervoor van harte uitgenodigd!

De Vereniging Vrienden van de Ambrosiushoeve zal
voor een geringe prijs weer voor soep, broodjes en
koffie zorgen.

Tijd: 10.30 uur - 15.30 uur.

Plaats: Ambrosiushoeve, Hilvarenbeek
(Vanaf Tilburg borden met Hilvarenbeek en Beekse
Bergen Recreatie volgen. Vlak voor de grote parkeer-
plaats rechts aanhouden, onder de rood-witte paal
doorrijden en na 300 m rechts vindt u de Ambrosius-
hoeve.)

21 september Ugchelen:

Bijenmarkt.

21 september:

INSTRUCTIEDAG LANDELIJK ZIEKTEBESTRIJ-
DINGSTEAM in samenwerking met
ONDERWIJSCOMMISSIE.

ALS EENVOUD KENMERK VAN HET WARE IS, DAN IS DIT MOGELIJK IETS VOOR VADERDAG OF VOOR ALLE ANDERE VADERDAGEN IN HET JAAR.

VOORDELEN:

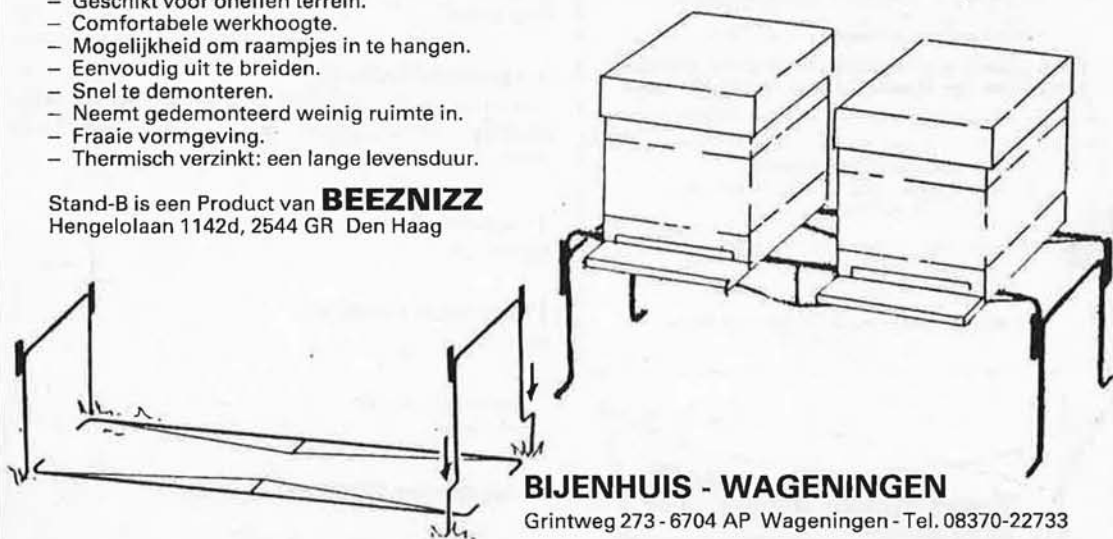
- Lichtgewicht: makkelijk verplaatsbaar.
- Eenvoudig te plaatsen.
- Stevige vakwerk-constructie.
- Uitstekende grondverankering.
- Geschikt voor oneffen terrein.
- Comfortabele werkhoogte.
- Mogelijkheid om raampjes in te hangen.
- Eenvoudig uit te breiden.
- Snel te demonteren.
- Neemt gedemonteerd weinig ruimte in.
- Fraaie vormgeving.
- Thermisch verzinkt: een lange levensduur.

Stand-B is een Product van **BEEZNIZZ**
Hengelolaan 1142d, 2544 GR Den Haag

STAND-B

Stoere, lichtgewicht **KASTSTANDAARD**

Prijs voor basiseenheid **f 75,-**.

ZO VRIENDELIJK IS MEN IN HET BIJENHUIS

Foto: P. Lemoine